

Korstogstanken i Danmark 1095 – 1219

Kandidatprojekt af:

Sebastian Kauffeldt Olesen, studienr. 61078

Nicolai Alexis Roed Ibsen, studienr. 52412

Maja Blenstrup, studienr. 49082

Emil Stig Pedersen, studienr. 46589

Nicholas Lange, studienr. 51626

Fag: Historie

Vejleder: Aksel Haaning

Samlet antal anslag: 103.906

Abstract:

In 1095, Pope Urban II initiated the first crusade. Ever since the Danish people have been a part of the crusades throughout Europe. This project will shortly enlighten the original idea behind the crusades and then focus mainly on the Danish people's motivation and idea of crusading. Furthermore we investigate if there has been a development in the motivation and the idea behind the crusades. We have been working to address the following research question: *What was the Danish idea of crusading during the years 1095 -1219? And is it possible to see a development in the idea of crusading in this period?* This project covers specific selected crusades during a period from 1095 – 1219. The crusades have been selected based on a comprehensive research in already existing research on this subject. Although the project covers a long period of time, the main focus will be on the Danish crusades around 1160-1168 and the Danish crusade in 1219. What were their motivation behind going on these crusades and why did they do it? Although Danes initiated both crusades, the thought process and motivation to go on these crusades are different from each other. To analyze this, we are using already existing research and analyzing sources that were written in the time around the crusades. Thus, making us able to reconstruct the past in the best way possible and answer our research question.

Indholdsfortegnelse

Indledning og problemformulering	3
Projektets metode.....	5
Historiografi.....	6
Det første korstog: Pave Urban 2.'s tale i Clermont.....	9
Urban II's tale: Korstogstankens religiøse aspekt.....	10
Det første korstog: Et politisk motiv?.....	13
Delkonklusion.....	14
Danmarks forhold til paven, Byzans og det hellige land 1070-1095.....	15
Danmarks forhold til pavemagten.....	16
Danskere på korstog 1095-1103.....	17
Delkonklusion.....	19
Bernhard af Clairvaux og optakten til de nordiske korstog.....	20
Korstogsbevægelsen efter 1099.....	20
Korstogsbevægelsens indflydelse på Danmark 1108-1144.....	21
Tabet af Edessa og starten på en ny korstogsbevægelse.....	23
Svend III's og Knud V's korstog mod venderne i 1147.....	25
Delkonklusion.....	27
Valdemar den store.....	28
Delkonklusion.....	34
Valdemar Sejr og Estlandskorstoget.....	34
Valdemar II Sejr (1170-1241) og korstoget til Estland.....	35
Baggrunden for korstoget.....	35
Kampen mod hedningene.....	36
Belønning og privilegier.....	37
Valdemar II's motivation.....	39
Delkonklusion.....	40
Korstogstanken 1095-1219.....	41
Konklusion.....	44
Litteraturliste.....	45

Indledning og problemformulering

Begrebet korstog er et omdiskuteret begreb, som gennem historien er blevet aktivt benyttet til at fremme nutidige interesser. Selv mange hundrede år efter det sidste korstog fandt sted, kan begrebet stadig bringe følelser i kog blandt nutidens mennesker. Da præsident Bush ved en mindehøjtidelighed i 2001, tilegnet ofrene fra 11. september, kom med følgende udtalelse, skabte det stærke reaktioner i Mellemøsten:

“This is a new kind of evil. And we understand. And the American people are beginning to understand. This crusade, this war on terrorism is going to take a while.” (Bush, 2001)

Hos de politiske ledere i Mellemøsten og den almene befolkning var der frygt for, at Bushs ‘korstog’, frem for at gå efter dem som var skyld i 11. september, ville angribe alle praktiserende muslimer.

Præsident Obama brugte begrebet, da han i Washington ved den årlige national prayer breakfast i 2015 i sin tale adresserede problematikken omkring ISIS og situationen i Syrien:

“... lest we get on our high horse and think this is unique to some other place, remember that during the Crusades and the Inquisition, people committed terrible deeds in the name of Christ. In our home country, slavery and Jim Crow all too often was justified in the name of Christ.” (Obama, 2015)

Som respons på Obamas brug af begrebet kom den anerkendte korstogshistoriker Thomas Asbridge med følgende bemærkning til New York Times:

“I don’t necessarily have a problem with President Obama attempting to remind people that there is a history of violence by Christians, but we have to be very careful about judging behavior in medieval times by current standards.” (Shear, 2015). “

I de seneste år har man indenfor både dansk og international historieforskning set en væsentlig stigning i interesse for korstogsperioden. Dette skyldes ifølge Asbridge, at der under de konflikter som siden 2001 har hærget Mellemøsten, har været en tendens til at bruge begrebet korstog aktivt i både politiske debatter, samt som et effektivt propaganda redskab. Asbridge mener, at: "*Korstogene kan endvidere bruges til at konstruere en værdifuld didaktisk fortælling, fordi de både rummer det "vestlige" angreb og den endelige islamiske sejr.*" (Asbridge, 2012 s. 695).

Længe efter det sidste korstog blev afsluttet, har selve ideen om korstogene være nærværende. Myterne er blevet fortalt og brugt både politisk og blandt den almene befolkning. Dette ses eksempelvis ved, at da Belgien blev oprettet som stat i 1830, ophøjede man den første konge af Jerusalem Godefroy I til national helt, og i England har man længe haft lederen af det tredje korstog Richard Løvehjerte som en ikonisk engelsk folkehelt. I februar 1998 proklamerede det radikale terrornetværk al-Qaeda, at de ville føre: "*..hellig krig mod jøder og korsfarere.*" (Asbridge, 2012 s. 687).

I Danmark har vi ligeledes set et øget historisk fokus på korstogene, senest med Kurt Villads Jensens store værk *Korstog ved verdens yderste rand* fra 2011. Interessen for de danske korstog er blomstret op i takt med, at Danmark i større og større grad er begyndt at føre krig i fjerne egne. Af denne grund er det blevet interessant at se på Danmarks historie som krigsførende nation. En vinkel som stort set har ligget stille siden nederlaget ved Dybbøl i 1864. (Villads Jensen, 2011 s. 56 ff). Senest har to danske historikere Michael Pihl og Jesper Rosenløv udgivet bogen *Korstogene - Islamisk ekspansion og kristen modoffensiv*, hvor de fremstiller korstogene som defensive forsvarskrige, der opstod som reaktion imod århundreders islamisk ekspansion. Rosenløv har i forbindelse med bogen udtalt til kristeligt dagblad, at: "*Der har sjældent været så meget brug for en nuanceret forståelse af korstogene som nu.*" (Søgaard, 2016).

En stor del af nutidens debat beskæftiger sig med at opnå en forståelse for korstogene, hvorfor korsfarerne tog af sted, og hvilken tanke der drev dem. Danmark var fra starten stærkt påvirket af korstogsbevægelsens opblomstring. Store danske konger og almene bønder deltog i korstogene i både levanten og i Østersøen, og korstogene har påvirket en stor del af middelalderens Danmark. Det har motiveret os til at prøve at skabe en forståelse for

korstogene i en dansk kontekst. Dette vil vi gøre ved at undersøge den bagvedliggende mentalitet for korstogene i Danmark.

For at kunne besvare dette bedst muligt har vi opstillet følgende problemformulering:

- *Hvordan har korstogstanken i Danmark set ud i perioden 1095 – 1219, og kan man se en udvikling af korstogstanken i Danmark i denne periode?*

Projektets metode

Udgangspunktet for projektet er at undersøge korstogstanken i Danmark, i en given periode i middelalderen. I dette projekt dækker begrebet korstogstanke over den tanke, eller mentalitet om man vil, der drev korstogsbevægelsen. Altså vil vi i dette projekt forsøge at rekonstruere fortidig mentalitet i den grad, det kan lade gøre. En del moderne forskning beskæftiger sig med klassificering af korstog, hvilket vi vil afstå fra i dette projekt. Med andre ord er dette projekt ikke interesseret i at definere, hvad der er et korstog, og hvad der ikke er. Projektet beskæftiger sig med begivenheder, der i den brede forskningslitteratur bliver betegnet som korstog, hvilket vi også vil gøre i dette projekt.

Vi har i opgaven valgt at lave nogle centrale nedslagspunkter i perioden 1095 til 1219, for derigennem at kunne undersøge korstogstanken i de givne nedslagspunkters samtid. Formålet med dette er til dels at undersøge det samlede billede for tidsperioden, men også for at kunne undersøge hvilken udvikling, der har fundet sted i den danske korstogstanke. Vi har fundet frem til disse nedslagspunkter ved først at gennemgå den forskningslitteratur, der beskæftiger sig med både dansk og europæisk korstogshistorie, og derigennem tilegne os viden om forskningsfeltet, som har ført til en ny forståelse af dette (Olden-Jørgensen, 2011 s. 28ff). Ud fra denne nyfundne viden har vi valgt de nedslagspunkter i den danske korstogshistorie, som vi har fundet mest centrale.

I vores undersøgelse af disse nedslagspunkter har vi gjort brug af både vores forskningslitteratur og kilder. I undersøgelsen har vi reflekteret over vores forskningslitteratur for at kunne få en bred indsigt i hvert specifikt nedslagspunkt, samt for at undersøge hvad nyere forskning siger om korstogstanken i disse perioder. Vi gør desuden brug af en række forskelligartet kildemateriale i vores undersøgelse. Da projektet som tidligere nævnt

beskæftiger sig med at undersøge og rekonstruere fortidig mentalitet, har vi valgt kildemateriale, der kan hjælpe os med dette. Blandt de valgte kilder er nogle, hvor der kan stilles spørgsmålstejn ved deres gengivelse af specifikke begivenheder, men som ikke desto mindre fungerer fint som kilder til at belyse den samtidige mentalitet. Vi har stillet os kritisk overfor kilderne, vurderet hvordan de kunne bruges og hvilken information, de kunne give os (Olden-Jørgensen, 2011 s. 77ff).

Historiografi

I forlængelse af de metodiske overvejelser, der ligger til grund for projektet, vil følgende afsnit omhandle projektets historiografiske afsæt. Som nævnt i indledningen har korstogsforskningen oplevet en stigende interesse blandt historikere i nyere tid som kan skyldes de konflikter, der udspiller sig i et internationalt perspektiv. Fælles for den nyere forskningslitteratur indenfor emnet er, at den afskriver det paradigme, der indtil 1970'erne var udbredt indenfor korstogsforskning (Villads Jensen, 2011 s. 5). I det tidligere paradigme har den tyske historiker Carl Erdmanns værk fra 1935, *Die Entstehung des Kreuzzugsgedanken*, spillet en væsentlig rolle i udformningen af, hvorledes man tidligere har opfattet korstogstanken. Mens Erdmanns forskning beskæftiger sig indenfor et paradigme, som udelukkende opfatter religion som værende det centrale aspekt af korstogstanken, påpeger nyere historieforskere indenfor emnet, at korstogstanken kun kan belyses i konteksten af de verdslige forhold og sammenhæng, der eksisterede i datidens samfund. (Tyerman, 2011 s. 184ff), (Christiansen, 1997 s. 2). Eric Christiansen er en af de nyere historikere, der tilslutter sig sidstnævnte forståelse, og han forklarer yderligere, at det er vanskeligt at komme med en udtømmende definition af korstog specifikt. Ifølge Christiansen skyldes dette, at der har eksisteret mange forskellige typer krigsførelse i kristendommens navn, og at ingen på daværende tidspunkt har været beskrevet med ordet 'korstog' (Christiansen, 1997 s. 50). I henhold til definitionsproblemet ønsker vi med dette projekt ikke at gå ind i denne diskussion, da vi som beskrevet under vores metodiske overvejelser har valgt at afgrænse os fra, hvorvidt specifikke togter kan karakteriseres ud fra en given definition af korstogsbegrebet. I stedet finder vi det som nævnt langt mere interessant at fokusere på den bagvedliggende mentale drivkraft som har været toneangivende for korstogstanken ved de forskellige nedslagspunkter. Christiansens pointe med, at korstog som begreb slet ikke har været benyttet til at beskrive togterne hos datidens kilder er imidlertid oplagt at medtage i et historiografisk afsnit. Det er nemlig en pointe, som gengives hos

samtlig af de historikere, hvis forskningslitteratur vi har gjort brug af i opgaven. Begrebet korstog eksisterer slet ikke i middelalderen og opstår først på et senere tidspunkt. I stedet blev korsfarere angivet som `peregrini` (pilgrimme) og et korstog blev beskrevet som `peregrinatio` (pilgrimsfærd) eller `expeditio` (ekspedition) (Esmark, et al., 2017 s. 236). Dette er med til at understrege vores pointe om at afholde os fra at gå ind i diskussionen om en definition af korstog som begreb og i stedet have fokus på korstogstanken, da anvendelsen af et moderne konstrueret begreb til at beskrive fortidens hændelser rummer stribevis af potentielle faldgruber.

Da denne opgaves forskningslitteratur er af nyere karakter - og har ophav efter opbruddet af det traditionelle paradigmes måde at anskue korstog på - vil vi kort præsentere den faglitteratur, vi i dette projekt har gjort brug af. Overordnet kan man ifølge Villads Jensen beskrive de historikere, der har forfattet den nyere forskningslitteratur om korstog, herunder Villads Jensen selv, som værende inklusivister eller pluralister (Villads Jensen, 2011 s. 53). Dette skal forstås på den måde, at de i modsætning til den traditionelle forskning ikke anskuer korstog som værende afgrænset af dets geografiske mål - byen Jerusalem - men i stedet gør brug af en bredere forståelse, der afskriver det geografiske mål. Således skriver den nyere forskningslitteratur sig ind i et perspektiv og en forståelse af korstog, hvor de nedslagspunkter, vi i vores analyse har valgt at tage udgangspunkt i til at undersøge den bagvedliggende mentalitet for korstogstanken i perioden 1095-1219, hører under.

Korstog ved verdens yderste rand er skrevet af Kurt Villads Jensen og indeholder som den første bog en detaljeret beskrivelse af Danmark som korstogsrige. Bogen er bygget op over et komparativt studie af henholdsvis Danmark og Portugals deltagelse i den europæiske korstogsbevægelse, som samlet beretter om en høj grad af kommunikation mellem europæiske lande i middelalderen. Villads Jensen gør desuden op med myten om, at den europæiske udvikling altid har haft sit udgangspunkt i Centraleuropa. Vi benytter Villads Jensens argumenter som udgangspunkt til at skrive os ind i forskningslitteraturen.

Eric Christiansen underviser i nordeuropæisk middelalderhistorie og har desuden lagt navn til en oversættelse af Saxo Grammaticus. Hans bog *The northern crusades* fra 1997 indeholder en detaljeret beskrivelse af korstogene i Nordeuropa fra 1147 og frem til 1562 samt adskillige kort og kronologiske lister over begivenhederne i perioden. Bogen giver en klar redegørelse af en tumult æra i Nordeuropæisk korstogshistorie. Vi har hovedsageligt benyttet

bogens kapitel om Venderkorstogene fra 1147-1185 til, at understøtte begivenheder i forhold til de danske folk.

Bogen *Danske korstog, Krig og Mission i Østersøen* er skrevet af henholdsvis: John H. Lind, Carsten Selch Jensen, Kurt Villads Jensen og Ane L. Bysted. Bogen er nyere forskningslitteratur og forfatterne tilskriver sig selv som værende inklusivister/pluralister idet bogen omhandler korstog, hvis geografiske område beskæftiger sig med Østersøen. Dermed lader forfatterne sig ikke begrænse af den traditionelle anskuelse af korstog. Dansk historieskrivning og historiografi har ikke tidligere haft særlig fokus på korstogene i Østersøen i deres skildring af den danske middelalder. Derfor er bogen med til at signalere et historiografisk skift i dansk middelalderhistorie, idet bogen argumenterer for nødvendigheden af, at fokusere på korstog som periodespecifik og periodekarakteriserende overtema. Målet med bogen er at fortælle historien om de danske korstog i Østersøen, dette sker gennem grundig research af samtidige kilder, foretaget af forfatterne. Forfatterne giver et kronologisk overblik over korstogene i Østersøens området og sætter begivenhederne ind i en samtidig kontekst, hvori kirkens løbende ændringer af selvforståelse, fjendebilleder og afladshandel påvirkede drivkraften bag korstogene.

I bogen *Korstog - Kampen om det hellige land* fra 2012 undersøger forfatteren Thomas Asbridge korstogene som historisk fænomen. Selve bogen er en kronologisk gennemgang af korstogene henvendt mod det hellige land fra pave Urban II's tale i Clermont i Frankrig til indtagelsen af Jerusalem i 1099. Bogen slutter med mamlukkernes indtagelse af den sidste kristne bastion i Outremer, havnebyen Acre i 1291. I sin bog benytter Asbridge sig af både europæiske og muslimske kilder, heriblandt øjenvidneberetninger. Dette er relevant for vores opgave, da Asbridge bruger kilderne til at fremstille den enkelte korsfareres motivation for at tage afsted. Derudover undersøger han hvilke tanker kirken gjorde sig omkring de bevæbnede pilgrimsrejser i perioden 1099-1291, hvilket er et perspektiv, som vi kan bruge til at undersøge kirkens rolle i forbindelse med korstogsbevægelsens udvikling. Asbridge undersøger dermed mentaliteten bag korstogene henvendt mod det hellige land, hvilket vi kan drage nytte af i denne opgave. Specielt Asbridges brug af øjenvidne beretninger giver os et indblik i korsfarermentaliteten blandt franske, tyske og engelske korsfarere. Dette giver os et europæisk perspektiv, som vi kan holde op imod de danske.

Det første korstog: Pave Urban 2.'s tale i Clermont

For at belyse, hvordan korstogstanken i første omgang er opstået og siden har udartet sig i dansk kontekst, er det nødvendigt at undersøge betydningen af 'korstog' som begreb. Her er det oplagt at tage udgangspunkt i og nærstudere pave Urban II's tale i den franske by Clermont i 1095. Talen er ifølge historikere såsom Villads Jensen, Peters, McGuire og Esmark samt Asbridge en væsentlig årsag til, at det første korstog til Jerusalem etableres (Villads Jensen, 2011 s. 53f), (Peters, 1995 s. 1ff), (Esmark, et al., 2017 s. 236), (Asbridge, 2012 s. 24). Specifikt påpeger Villads Jensen, at "*...efter 1099 kunne man ikke kæmpe nogen krig mod vantro nogetsteds i Vesteuropa uden at sammenligne det med det første korstog*" (Villads Jensen, 2011 s. 54). Ved at analysere indholdet af Urban II's tale i Clermont med kilderne '*Urban's letter of instruction to the crusaders, 1095*' samt '*Privilege granted by Urban at the council of clermont, 1095*', vil det være muligt at danne sig en forståelse af motivationen for det første korstog. Ved at sammenholde og diskutere førnævnte historikers fortolkninger af talen og sætte den i historisk kontekst, vil vi undersøges hvorledes det religiøse aspekt af korstogstanken i forbindelse med det første korstog også er den forståelse, relevante forskere opererer med. Vi vil desuden her kunne undersøge om også verdslige forhold er indlejret i betydningen af begrebet under det første korstog.

Ifølge Peters findes der fem betydningsfulde versioner af Urban II's tale i Clermont, og han påpeger endvidere, at talens specifikke ordlyd ikke gengives entydigt i de forskellige udgaver. Den første udgave af Urban II's tale (Gesta-versionen) er nedskrevet af en anonym korsfarer. Peters fremhæver, at nedskrivningen formentlig har fundet sted i årene 1100-1103 og blev udbredt i det nordlige Frankrig i 1105, da den benytttes som en hovedkilde i andre beretninger fra det første korstog (Peters, 1995 s. 25). Peters peger dog ligeledes på, at den anonyme korsfarer givetvis ikke selv har været til stede under Urban II's tale, hvilket naturligvis svækker kildens troværdighed i forhold til hvad Urban II har sagt. Til gengæld er det en god kilde til at få indblik i selve mentaliteten blandt de første korsfarere. En anden version af Urban II's tale findes i munken Robert af Rheims krønike fra 1107. Her påpeger Peters, at det er muligt, at munken selv har været til stede under selve talen, men at hans krønike også bygger på den tidligere Gesta-version. Dette er ligeledes tilfældet i en tredje

udgave af talen, hvor ærkebiskoppen af Dol ved navn Baldrics version ifølge Peters bærer kraftigt præg af at være skrevet med udgangspunkt i Gesta-versionen. Den fjerde udgave af talen er biskop Guibert af Nogents udgave. Heller ikke han har ifølge Peters været til stede ved Urbans tale, og hans version er i stedet en decideret omskrivning af Gesta-versionen. Den sidste udgave af Urban II's tale i Clermont i 1095 står Fulcher af Chartres for. Fulcher var præst og drog med korsfarerne til Edessa. I 1099 efter erobringen af Jerusalem besøgte han den hellige by. Da Baldwin blev konge af Jerusalem i 1100 blev Fulcher hans præst indtil Baldwins død i 1118. Ifølge Peters påbegyndte Fulcher sin krønike i 1101, men var ikke færdig før 1127-28. Fulcher var imidlertid selv til stede under Urban II's tale, og da han samtidig var tæt på de nordfranske fyrster, der drog på korstog, er hans krønike ifølge Peters en af de mest troværdige kilder om det første korstog, hvis man vil forstå talens specifikke indhold (Peters, 1995 s. 47).

På baggrund af Peters' oprids af de forskellige udgaver af Urban II's tale, vurderes Gesta-versionen samt Fulchers version til at være de to kilder med størst troværdighed i forhold til at finde ud af, hvad talens indhold har været. Selvom det ikke er sikkert, at Gestas anonyme forfatter selv har været til stede ved talen, er det dog den kilde, der har ophav tættest på begivenheden. Derudover har de senere versioner, Robert af Rheims, Baldric af Dol og Guibert af Nogent, i stor stil benyttet sig af kilden, hvilket kan betyde, at de har anset den som værende troværdig. Fulchers version er først udgivet 32-33 år efter, at Urban II holdt sin tale i Clermont. Fulcher har løbende nedskrevet sine erindringer, og i den henseende er det yderst positivt for troværdigheden, at Fulcher selv var til stede ved Urban II's tale. Indholdet af Gesta-versionen og Fulchers version af Urbans tale i Clermont vil derfor være udgangspunktet for en analyse af, hvorledes korstogstanken fra kirkens side har været formidlet.

Urban II's tale: Korstogstankens religiøse aspekt

I Fulchers krønike beskrives pave Urban II indledningsvis af Fulcher som værende en klog mand, der aktivt påtog sig at genrejse kirkens status. Fulcher beskriver, at Urban er opmærksom på, at den kristne tro overalt er i fordærv, og at paven er blevet orienteret om, at tyrkerne har besejret de byzantinske kristne i Anatolia. Ifølge Peters henviser dette til Seljukkernes ekspansion i det byzantinske imperium og deres knusende sejr ved slaget ved Manzikert i 1071 (Peters, 1995 s. 49). Fulcher forklarer, at pave Urban derfor har samlet et

koncil i den franske by Clermont, hvor i alt 310 biskopper og abbeder var tilstede. Fulcher beretter, at Urban til at starter med holder en inspirerende tale for forsamlingen af gejstlige, der inspirerer til fornyet håb og tro på de kristne værdier. Herefter skifter Urban fokus til, at beskrive hvorledes kristendommen i øst er truet (Peters, 1995 s. 52). Urban II angiver specifikt tyrkernes fremstød i Anatolien, hvor kristne helt frem til Middelhavet er blevet dræbt og deres kirker ødelagt. Derfor appellerer Urban II om, at enhver – riddere såvel som fodfolk, rig såvel som fattig – hjælper med at udstøde den ondskabsfulde muslimske race fra det kristne land, før det er for sent (Peters, 1995 s. 53). Herefter betyder Urban II, at der vil blive givet fuldstændig syndsforladelse for dem, der drager afsted:

”I speak to those present, I send word to those not here; moreover, Christ commands it. Remission of sins will be granted for those going thither, if they end a shackled life either on land or in crossing the sea, or in struggling against the heathen. I, being vested with that gift from God, grant this to those who go” (Peters, 1995 s. 53).

Samtidig angiver Urban II, at rejsen skal finde sted efter vinteren, når der er indsamlet penge til foretagendet. Fulcher beskriver, at Urban II’s appel om at drage på korstog vakte stor begejstring blandt tilhørerne, og at flere på stedet med det samme fremsagde et løfte om at drage afsted. Blandt disse var der flere prominente personligheder heriblandt biskoppen af Puy, der senere blev udpeget af Urban II til at lede ekspeditionen og ikke mindst Raymond, den magtfulde hertug af Toulouse . I Gesta-versionen fremgår det mindre specifikt, hvorledes Urban II sammen med sine ærkebiskopper, biskopper, abbeder og præster afholder prædiker med budskabet:

”Whoever wishes to save his soul should not hesitate humbly to take up the way of the Lord, and if he lacks sufficient money, divine mercy will give him enough” (Peters, 1995 s. 26).

Denne appel bliver fulgt op af et løfte om, at belønningen vil være stor i himlen. Den anonyme korsfarer i Gesta-versionen forklarer herefter, at Urban II og hans gejstlige støtters budskab spredte sig blandt frankerne, som fik påsyet korset på højre skulder som bevis på, at de fulgte i kristi fodspor. At Urban II har fremsat et løfte om, at de mennesker, der drager afsted, kan opnå syndsforladelse, understøttes af kilden *’Privilege granted by Urban at the council of Clermont, 1095’*. *”Whoever goes on the journey to free the church of God in*

Jerusalem out of devotion alone, and not for the gaining of glory or money, can substitute the journey for all penance for sin” (Peters, 1995 s. 37). Også i denne interne notits fra pave Urban II fastholder han, at det udelukkende er af religiøse årsager, at en korsfarer skal drage på armeret pilgrimsfærd til Jerusalem.

Sammenlagt har kirken, gennem Pave Urban II's opfordringer, formuleret korstogstanken som en bodsøvelse. Denne forståelse af korstogstanken i forbindelse med det første korstog kommer også til udtryk i historikeres fortolkning af Urban II's engagement i etableringen af det første korstog. Thomas Asbridge forklarer, at grunden til at Urban II's opfordring til hellig krig bliver mødt med velvilje rundt omkring i Europa kommer som følge af den fremherskende religiøse atmosfære i den latinske verden:

”Ved at konstruere idealet om kristen hellig krig – hvor helliggjorte voldshandlinger ligefrem kunne bidrage til at lutre en krigers sjæl for synd – åbnede pavedømmet en ny vej til frelse for dets latinske menigheder” (Asbridge, 2012 s. 24).

På samme vis benytter historikerne Esmark & McGuire sig af Urban II's tale til at beskrive korstogstanken som værende en bodsøvelse for de mennesker, der drog på pilgrimsrejse til Jerusalem.

”De, der fulgte Guds opfordring, ville modtage fuldstændig syndsforladelse; de, der faldt i kampen mod de vantro, ville blive belønnet med evigt liv. Fremfor at slås indbyrdes, skulle de kristne nu forene deres kræfter mod Guds fjender” (Esmark, et al., 2017 s. 230).

Villads Jensen fremhæver ligeledes en ny teologi om aflad, som værende udslagsgivende i, at det første korstog etableres (Esmark, et al., 2017 s. 54). Han påpeger imidlertid også, at årsager såsom en lang tradition for hellig krig, brug af vold i omvendelse, den gamle tradition for pilgrimsfærd, den pavelige reformbevægelse i 1000-tallet, der gav pavesædet en ny form for politisk indflydelse, samt en generel økonomisk vækst i Europa, som udslagsgivende for det første korstogs succes. Det er således, ifølge Villads Jensen, ikke entydigt den daværende betydning af korstog som en bodshandling, der har dannet grobund til det første korstog, men også en række andre kausale forhold. I dette projekt forsøger vi imidlertid ikke at undersøge alle de årsagsforklaringer, der førte til det første korstog, men i stedet, hvilken fremherskende

forståelse af begrebet 'korstog', der eksisterer i forbindelse med det første korstog til Jerusalem. Her peger såvel citater fra Urban II's tale samt Urban II's privilegium til korsfarerne samt den eksisterende forskning af historikerne Asbridge, McGuire & Esmark og Villads Jensen på, at korstogstanken fra kirkens side har været beskrevet, som værende en bodshandling, hvor korsfarere har haft mulighed for at få forladelse for deres synder. At denne forståelse af korstogstanken blandt det daværende samfunds borgere har medført den store tilslutning, mener historikerne Esmark & McGuire, som skriver, at "*Krig som bodshandling, det var i korthed korstogets idé og attraktion*" (Esmark, et al., 2017 s. 236). Esmark & McGuire mener endvidere, at kirken allerede inden Urbans II's tale i 1095 har en lang tradition for at tage politisk ansvar og bruger som eksempel invasionstiden i 800- og 900-tallet, hvor biskopper har velsignet fyrster og lovet krigere evigt liv, såfremt de døde i kampen mod vikinger, muslimer eller magyarer (Esmark, et al., 2017 s. 238). På samme vis hæfter Villads Jensen sig ved, at pave Gregor VII tyve år før Urban II's tale har forsøgt at organisere et tilsvarende hærtog, men at det ikke lykkedes. Asbridge peger ligeledes på Gregor VII's forarbejde som værende et centralt element for, at Urban II's appel blev positiv modtaget (Esmark, et al., 2017 s. 24). Det tyder dermed på, at det kristne samfund i datidens Vesteuropa var parat til at imødegå skæbnen som korsfarer, da Urban II afholdte sin tale i Clermont.

Selvom det ikke er første gang i historien, at kirken argumenterer for krig ud fra religion, understreger Esmark & McGuire, at Urban II's tale er skelsættende i forhold til korstogstanken, da det er her, at krig for første gang udpeges af Gud selv. Dette understøttes af Fulcher-versionen af Urban II's tale – helt konkret med sætningen "Christ commands it" (Peters, 1995 s. 53). Villads Jensen er også af denne opfattelse, da han forklarer, at korstogene kun har været mulige som følge af de kristnes lange erfaring med at bruge krig i religionens tjeneste. Dette udelukker imidlertid ikke, at det første korstog også kan have været politisk motiveret.

Det første korstog: Et politisk motiv?

I Fulchers version af Urban II's tale, beskriver paven flere gange, at deres kristne brødre i øst længe har efterspurgt hjælp efter at være blevet angrebet af de seldsjukkiske tyrkere.

”Hastening to the way, you must help your brothers living in the Orient, who need your aid for which they have already cried out many times. For, as most of you have been told, the Turks, a race of Persians, who have penetrated within the boundaries of Romania even to the Mediterranean to that point which they call the Arm of Saint George, in occypying more and more of the lands of the Christians, have overcome them...” (Peters, 1995 s. 53).

Peters skriver i en kommentar til dette, at det var den byzantinske kejser Alexius Comnenus, der spurgte Urban II og de vestlige kristne om hjælp efter, at seldsjukkerne har ekspanderet fra Persien i øst mod vest. At det er kejser Alexius’ bøn om hjælp, der er den eksplicite anledning til det første korstog, understøttes af Esmark & McGuires udlægning. Her fremhæves det, at opløsningen af seldjukkerriget i 1092 har givet anledning til, at kejser Alexius med assistance fra de kristne i Vesteuropa kan vinde noget af det tabte land tilbage (Esmark, et al., 2017 s. 230). Ud fra Urban II’s tale står det ikke desto mindre stadigvæk klart, at det politiske motiv er religiøst forankret. Fjenden bliver beskrevet med ordet ”hedninge”, og det er muligt for selv dem, der intet ejer og tidligere har erhvervet sig ved at plyndre, at drage afsted for at vinde evig frelse (Peters, 1995 s. 53).

Delkonklusion

Den udvalgte forskningslitteraturs beskrivelser af det første korstog, som værende et i udpræget grad religiøst foretagende, understøttes af analysen af Urban II’s tale samt pavens privilegium til korsfarerne. Her fremgår det, at Urban II sandsynligvis har fremlagt sin idé om at drage på korstog til Jerusalem, som værende en generobring af Jerusalem. Jerusalem var på dette tidspunkt et alt for vigtigt kristent symbol til, at man kunne lade falde i hænderne på hedninge. Som motivation for at deltage i korstoget udlover Urban II en altoverskyggende belønning for det middelalderlige menneske ved at proklamere, at deltagelse i korstoget kan fungere som adgangsbillet til himlen. At der også har eksisteret et politisk motiv ved, at Urban II opfordrer til korstog, da man fra kirkens side derigennem kan opnå velvilje hos den byzantinske kejser, kan ikke udelukkes. Under alle omstændigheder er det religiøse aspekt af korstogstanken dog mest fremtrædende, hvor var den mest toneangivende drivkraft, var motivet for at generobre et vigtigt kristent symbol samt muligheden for, at den enkelte kan opnå bod for sine synder.

Danmarks forhold til paven, Byzans og det hellige land 1070-1095

I det følgende afsnit vil vi undersøge hvorvidt korstogstanken har haft indflydelse i Danmark og Norden i perioden umiddelbart før og efter Urbans kald til korstog. Vi vil her komme ind på Danmarks forhold til de områder og de personer, som spillede en central rolle i perioden i og omkring det første korstog.

Ifølge Villads Jensen har Danmark siden middelalderens begyndelse haft tætte forbindelser til det byzantinske kejserrige og deraf det hellige land. Forbindelsen opstod via vikingernes handelsruter gennem Østersøen og de store russiske floder til Sortehavet og deraf Konstantinopel. Her havde den byzantinske kejser en personlig paladsgarde kaldet Væringsgarden, som bestod af mænd fra Skandinavien og engelske angelsaksere. Væringsgarden var kejserens loyale elitesoldater, som alle var bevæbnet med: ”... *den frygtede nordiske langøkse.*” (Villads Jensen, 2011 s. 117). Væringsgarden havde i Konstantinopel deres egen kirke, som var indviet til Jomfru Maria og Sankt Olav. Sankt Olavs bror var den senere norske konge Harald den Brutale. Harald havde i en stor del af sin ungdom gjort tjeneste under kejseren og efter endt tjeneste fortæller byzantinske kilder, at han: ”... *fortsatte til sin død med at vise troskab og være en ven kejseren.*” (Villads Jensen, 2011 s. 117). At Harald har haft stor indflydelse ved kejserens hof kommer til udtryk ved at hans bror Sankt Olavs sværd var til stede i væringskirken i Konstantinopel. Olavs hjelm var udstillet i den syriske storby Antiochia og hans ringbrynje blev opbevaret i den hellige gravskirke i Jerusalem. Både Syrien og det hellige land, var på dette tidspunkt i byzantinernes besiddelse. At hans ejendele har været spredt ud over så store dele af riget, har ifølge Villads Jensen været et tegn på skandinavernes store tilstedeværelse i det byzantinske rige. En kendt skandinavisk legende fra perioden fortæller at Sankt Olav slet ikke var død, men at han var blevet set kæmpe med kejseren mod muslimerne i Syrien. At sådanne historier er blevet fortalt i Norden, kan have medført at flere unge mænd endte med at blive inspireret til at træde i kejserens tjeneste. Den skandinaviske tilstedeværelse i det hellige land understreges yderligere af, at der i midten af 1100-tallet blev foretaget en restaurering af den hellige gravskirke i Jerusalem. Her blev to byzantinske helgenbilleder erstattet med billederne af Sankt

Olav og af danske Sankt Knud den hellige. At man har valgt at erstatte to byzantinske helgener med to nordiske understreger hvilken indflydelse de nordiske krigere har haft i området, da disse to helgener hovedsageligt var vigtige for nordiske korsfarere (Villads Jensen, 2011 s. 118).

Ifølge Villads Jensen viser det ovenstående at man i Norden har haft et særlig godt kendskab til forholdene i det byzantinske rige og derigennem om situationen i det nærliggende hellige land. Da den byzantinske hær i 1071 tabte slaget ved Manzikert i det nuværende Tyrkiet til de seldsjukkiske tyrkere, faldt en stor del af mændene fra kejserens væringgarde. Nederlaget betød at størstedelen af Tyrkiet kom under muslimsk herredømme og at den seldsjukkiske hær pludselig stod skræmmende nær Konstantinopels mure. Rygtet om nederlaget har via den nordiske forbindelse i væringsgarden spredt sig til Norden, og man har derfor i Skandinavien i perioden fra 1071-1095 været klar over byzantinerne's skrøbelige situation. Det har ifølge Villads Jensen betydet at: *"Da det første korstog blev prædikeret i 1095 for at hjælpe de græske kristne brødre mod tyrkerne, må det have vundet en stor genklang i Skandinavien."* (Villads Jensen, 2011 s. 118). Altså må betydningen af de nordiske krigeres lyst til at drage afsted for at hjælpe byzantinerne efter Urbans kald til korstog ikke undervurderes.

Danmarks forhold til pavemagten

I tiden før pave Urbans tale og før de første korsfarere drog af sted mod det hellige land, var der ifølge Villads Jensen tæt kontakt mellem de danske konger og paven i Rom. Under pave Alexander II's regeringstid fra 1061-1073 blev der etableret en tæt kontakt mellem den danske konge Svend Estridsen og ærke-diakon Hildebrand. Denne forbindelse blev kun stærkere efter at Hildebrand blev valgt til pave i 1073. Hildebrand tog navnet Gregor VII. Gregor VII sendte blandt andet et brev til Svend med bøn om at sende krigere til Kurien, da området var hårdt plaget af kættere. Svend sendte sin søn Magnus af sted med en skare af krigere, men Svends søn døde på vejen. Gregor VII's breve til det danske kongehus skal ifølge Villads Jensen ses som et led i pavens plan om, at sikre rigets uafhængighed fra den tyske kejser. For Gregor VII var det vigtigt, at Danmark (og andre riger i periferien af det tyske kejserrige) svarede direkte til pavestolen i Rom, og Gregor VII's breve til Danmark, kan derfor ses som et led i et større europæisk politisk perspektiv i kampen mellem pavemagten og den tyske kejser.

Gregor VII sikrede ifølge Villads Jensen Danmark og andre europæiske udkantsriger støtte ved at gøre dem til vasaller direkte under Sankt Peter og dermed pavestolen i Rom. Dette betød, at en lang række europæiske herskere af områder som f.eks var erobret fra hedninge kom til at høre under paven, og at disse herskere blev bundet i et politisk netværk. Af herskere som i slutningen af 1000-tallet var en del af "Sankt Peters Vasaller" nævner Villads Jensen herskere fra Aragonien, Flandern, Barcelona, de ungarske konger og kong Knud den store af Danmark. Dette netværk af herskere styrkede ikke blot paven, men også hinanden ved indbyrdes at indgå giftermål. Af sådan en forbindelse kan nævnes den danske konge Knud den hellige, som omkring 1080 blev gift med Adele af Flandern. Adeles bror Robert II af Flandern var en af de store ledere af det første korstog, samtidig var hendes anden søster gift med morfaderen til den første konge af Jerusalem og et prominent navn i Sankt Peters vasaller Godefroy af Bouillon. Efter at Knud den Hellige blev slået ihjel i Albani kirke i Odense i 1086 vendte Adele hjem til Flandern med hendes danske søn Karl. Adele blev senere gift med broderen til den senere grundlægger af korfareriget Antiochia, normanneren Bohemund af Taranto (Villads Jensen, 2011 s. 121ff).

Det tyder på at Danmark i perioden før 1095 havde tætte politiske og dynastiske forbindelse med flere store fyrster rundt om i Europa. Specielt vigtig var den tætte forbindelse til de flamske og normanniske fyrster, som senere kom til at spille en stor rolle under det første korstog. Man havde derfor tæt kontakt med de områder, som tog imod Urbans budskab med stor entusiasme. Denne forbindelse må ifølge Villads Jensen ikke undervurderes, da de dynastiske og politiske forbindelser uden tvivl har spillet en stor rolle i udbredelsen af Urban II's budskab til Danmark og de andre skandinaviske områder. Samtidig er dette et tegn på, at man i Danmark har reageret positivt på Urban II's kald til hellig krig (Villads Jensen, 2011 s. 122ff).

Danskere på korstog 1095-1103

Selvom der er tydelige tegn på, at pave Urban II's tale i Clermont hurtigt spredte sig til Europas yderste egne, så findes der desværre ingen vidnesbyrd om, at korstoget er blevet prædikeret i Danmark. Til gengæld findes der skriftlige kilder, som indikerer, at mange fra

Danmark og andre skandinaviske områder er draget afsted. Allerede et år efter Urbans tale i 1095, er der i en årbog fra Lund noteret at: *“..dane fore mange thill Ierusalem att stride gen hedinge.”* (Villads Jensen, 2011 s. 137). Dette understreges yderligere af, at man i tiden efter det første korstog kan finde vidnesbyrd på dansk deltagelse. I 1147 holdt Peder af Cluny en stor og langvarig prædiken, hvor han specifikt nævner den danske deltagelse:

”Hvad andet samlede Jer, franskmænd og tyskere, og Jer, danskere og nordmænd med jeres rasende barbari og styrke. De første af jer drog over land, de sidste over havet, og med krigens anstrengelser og ved at udgyde jeres blod vandt I en strålende sejr og rev graven løs fra persernes og arabernes åg.” (Jensen, 2011 s. 118).

Blandt de første korsfarere var også den daværende danske konge Erik Ejegods bror Svend. Svend som i historien senere er blevet kendt som Svend Korsfarer, drog ifølge den samtidige engelske historiker William af Malmesbury af sted med 1500 velbevæbnede krigere. At en så prominent figur i den danske middelaldersamfund som en kongesøn er draget mod det hellige land, er ifølge Villads Jensen et klart tegn på, at korstogstanken har været prædikeret i Danmark, og at adskillige personer har taget korset i perioden. Svend var ifølge Villads Jensen en prominent figur i Sankt Peters vasaller, hvilket har ophøjet ham fra simpel korsfarer til at vigtig deltagende figur (Villads Jensen, 2011 s. 140ff).

Svend døde tidligt på det første korstog, da han kort efter det vundne slag om byen Nikæa faldt i baghold i Anatolien og blev dræbt af seldsjukkiske tyrkere. At Svend har været en prominent figur under det første korstog understreges yderligere af, at legenden om Svends død er nedskrevet i biskop Wilhelm af Tyres værk om kongeriget Jerusalems historie fra cirka 1180. Her berettes det, at Svend efter at have slået dusinvis af tyrkere blev taget til fange og halshugget sammen med sin forlovede - en burgundisk prinsesse. Hans sværd blev senere bragt til Jerusalem af en af Svends kampfæller, som havde sværdet i hånden under belejringen af byen. Svend Korsfarer er dog ikke nævnt i Saxos Danmarkskrønike, hvilket kan skyldes, at han ikke er en direkte forfader til Kong Valdemar (Villads Jensen, 2011 s. 139ff).

Fire år efter Jerusalems erobring drog den danske konge Erik Ejegod på korstog i 1103. Med ham på korstog drog hans kone Bodil og ifølge en senere kilde op mod 200 langskibe. Ifølge Saxo drog Erik på korstog, da han i arrigskab havde slået fire mænd ihjel. Pilgrimsrejsen

fungerede derfor ifølge Saxo som bodshandling. I den islandske Knytlingesaga fra 1200-tallet skriver den berømte skjald Markus Skeggjason, hvorfor Erik drog på korstog, citat: "*Kongen, tapper i strid, satte ud fra nord med sine krigere for at hele sin sjæls sår. Han forberedte sig på paradys og ville nyde Jerusalems fred for at få et rent liv.*" (Villads Jensen, 2011: 143). Men der kan sagtens have ligget mere i det end blot en fredelig pilgrimsfærd, da Erik har medbragt så mange krigere i sit følge. Erik nåede ligesom Svend aldrig frem til Jerusalem, da han døde af sygdom på Cypern, hvor han den dag i dag ligger begravet (Villads Jensen, 2011: 143ff).

Delkonklusion

Tager man alt dette op, så var Danmark under Svend Estridsen dybt involveret i europæisk politik. Man var derfor parat til at modtage budskabet om at generobre den hellige grav i Jerusalem, og for at forsvare kristendommen i et fjernt hjørne af verden. Selvom det hellige land geografisk ligger langt fra Danmark og resten af Skandinavien, kan vi se tegn på, at området alligevel har været en del af skandinavernes forestillingsverden. Specielt forbindelsen til den byzantinske kejser har haft stor indflydelse. Man kan sagtens forestille sig, at når krigere har vendt hjem efter endt tjeneste i væringsgarden, så har de fortalt historier om Konstantinopels og byzantinernes storhed og rigdomme, samt om deres kampe mod kejserens fjender i og omkring det hellige land. For de nordlige folkeslag har det derfor haft stor betydning, at Urban II i sin tale har understreget, at grækerne var presset af de seldsjukkiske tyrkere. Dette kan betyde, at det første korstog for de nordlige folkeslag ikke udelukkende har fungeret som religiøs bodshandling eller som pilgrimsfærd, men også som en form for redningsmission af byzantinerne og deraf skandinaverne i væringsgarden. At Sankt Olavs rustning og andre ejendele er faldet på muslimske hænder kan desuden have haft stor mental betydning for de skandinaviske korsfarere.

Der kan dog ikke herske tvivl om, at tanken om Jerusalem og om selve ideen om at drage i religiøs krig mod hedninge har haft indflydelse i norden og dermed også i Danmark før Urbans kald til korstog, og at disse forhold ifølge kilderne er blevet tydeligt forstærket efter talen i Clermont i 1095.

Bernhard af Clairvaux og optakten til de nordiske korstog

I det følgende afsnit vil vi undersøge hvordan korstogsbevægelsen udviklede sig efter det første korstogs succes i 1099. Vi vil her komme ind på de umiddelbare konsekvenser af det første korstog, samt hvilken indflydelse korstogstanken havde i Danmark og Europa i perioden 1099-1147.

Korstogsbevægelsen efter 1099

Efter det første korstogs store succes skulle man tro, at Europa ville bugne med nye korstogsaktiviteter. Erobringen af Jerusalem i 1099 havde ført til etableringen af fire latinske korsfarerstater omkring byerne Edessa, Jerusalem, Antiochia og Tripoli. Området blev i middelalderen kendt som Outremer. Historierne om de første korsfareres bedrifter bredte sig ifølge Asbridge hurtigt ud til de fjerneste egne af Europa. Da Antiochias nye hersker, normanneren Bohemund af Taranto, i 1104 vendte hjem til Europa for at rekruttere krigere til at forsvare Antiochia, gav hans nu mytiske status ham muligheder, som han da han var hersker af det lille len Taranto aldrig havde haft før. Dette ses da Bohemund i 1105 blev gift med den franske konges søster Constance. Man skulle nu tro, at folk fra Europa i stort antal ville rejse ned for at forsvare Outremer og den hellige grav i Jerusalem, men sådan gik det ikke. Ifølge Asbridge skyldes dette at:

“..mange opfattede det første korstog som en forbløffende enestående begivenhed, der i bund og grund umuligt kunne gentages. Senere tiders historikere har i bagklogskabens lys kunnet fremstille den bevæbnede massepilgrimsfærd, som pave Urban II's prædikerne i 1095 gav anledning til, som det første af en vedvarende række af korstog og dermed som starten på en korsfarerbevægelse. Men denne “fremtid” virkede på ingen måde indlysende i begyndelsen af det 12. århundrede..” (Asbridge, 2012 s. 213).

Nu hvor det hellige land var erobret havde kirken, ifølge Asbridge, svært ved at motivere folk til at tage afsted på nye togter. Ved det første korstog kunne Urban spille på forestillingen om, at folk havde en åndelig forpligtigelse til at tilbageerobre Jerusalem fra muslimerne. Samtidig ville dette, som før nævnt, give adgang til den himmelske frelse for alle deltagere

ved ekspeditionen. For mange af deltagerne har selve det at tage med på korstoget i 1095-1099 således været et personligt religiøst projekt for at frelse sin egen sjæl. Med Jerusalems erobring forsvandt de kristnes forpligtigelse til at tage afsted, og i stedet for en lang, farlig og ikke mindst utrolig dyr rejse til Outremer, valgte folk en anden og mindre ekstrem vej til frelsen. I stedet søgte man langt fredeligere løsninger såsom bøn, almisser eller pilgrimsrejser til lokale europæiske destinationer. (Asbridge, 2012 s. 212ff)

Det betyder dog ikke, at kirken i perioden 1101-1144 ikke forsøgte at etablere nye korstog. Den norske konge Sigurd Jorsalafarer (hvilket betyder Jerusalemsfarer) drog sammen med en stor gruppe nordmænd i 1107-1110 til det hellige land, hvor han var en del af belejringen af havnebyen Sidon (Krag, 2009). Bohemund forsøgte at etablere et korstog mod den Byzantinske kejser i 1107. På opfordring af pave Calixtus II drog en stor gruppe krigere fra Venedig på korstog mod Outremer i 1120'erne. Korstogstanken var dog, ifølge Asbridge, i perioden 1099-1144: "... endnu ikke fuldt udkrystalliseret." (Asbridge, 2012 s. 212ff), hvilket eksempelvis Bohemunds forsøg på at etablere et korstog imod de kristne i Byzans er et et glimrende eksempel på.

Den manglende konkretisering fra kirkens side om eksempelvis hvad præcis fordelene ved at drage på bevæbnet pilgrimsfærd var kan være årsag til, at korstogstanken i Europa i perioden 1101-1144 mistede den store tiltrækningskraft, som den havde under det første korstog (Asbridge, 2012 s. 212ff).

Korstogsbevægelsens indflydelse på Danmark 1108-1144

Syd for Danmark og øst for det tyske kejserrige lå et område beboet af et slavisk folkeslag kaldet venderne. Venderne bestod primært af hedninge, men gennem nærkontakt med missionærer fra Europa fandtes der også enkelte kristne enklaver i området. Christiansen beskriver venderne som: "...mostly peasants, like the Scandinavians: tillers and herdsmen living in small villages and raising corn, flax, poultry and cattle, with fishing, bee-keeping and trapping as side-liners..." (Christiansen, 1997 s. 27). Venderne blev regeret af lokale høvdinge, som havde evnen til at samle krigere omkring sig. Dog var deres indflydelse og magt i samfundet ifølge Christiansen minimal. Venderne var derfor et splittet og forholdsvis

fattigt samfund, som deraf havde for vane at plyndre og røve de langt rigere naboer i Sachsen og Skandinavien, heriblandt Danmark (Christiansen, 1997 s. 50ff).

Som følge af de hedenske venders plyndringstogter i nordeuropa, udsendtes der i 1108 fra ærkebiskoppen af Magdeburg et opråb om kamp mod venderne og de andre hedenske folkeslag øst for Sachsen. Opråbet var ifølge Villads Jensen henvendt til vigtige gejstlige personer og fyrster i de skandinaviske, nordtyske og nordfranske områder og var en bøn om hjælp imod den hedenske opblomstring, som var forekommet blandt venderne. I et af brevene beskrives de grusomheder, som venderne har begået: *“De grusomste hedninge har rejst sig imod os og vundet over os, uden barmhjertighed mens de i deres umenneskelige ondskab praler af at have vanhelliget Kristi kirke.. De plyndrer, voldtager, dræber, torturerer og halshugger..”* (Villads Jensen, 2011 s. 148).

Ærkebiskoppen bruger i brevet det første korstogs succes som argument og opfordrer alle beredne krigere til at drage afsted, så de kristne områder øst for Sachsen kan befries: *“Gør jer rede, ligesom franskmændene gjorde det for at befri Jerusalem. Vort eget Jerusalem, som var frit fra begyndelsen, er nu blevet en slavinde på grund af hedningernes grusomhed.”* (Villads Jensen, 2011 s. 148). Det interessante her er, at Jerusalem i denne forbindelse ændres fra at være et konkret geografisk sted til at blive et begreb, som beskriver hele den kristne kirkes område. Et område som bør befries fra den hedenske trussel. Der sker altså ifølge Villads Jensen en sidestilling mellem togtet til Jerusalem 1095-1099 og en kristen krig imod venderne, hvis formål skulle være at befri og forsvare “nordens Jerusalem” (Villads Jensen, 2011 s. 147ff).

På dette tidspunkt var Niels konge i Danmark, og han besvarede opråbet fra ærkebiskoppen. Kong Niels tog på togt og underlagde sig den hedenske ø Rügen ved østersøens kyst. Øen var ifølge Villads Jensen kommet ind under det nyligt oprettede danske ærkesæde i Lund og var derfor en del af ærkesædets missionsmark. Villads Jensen nævner videre, at Niels havde politiske interesser i at underlægge sig øen for at styrke det nye danske ærkesædes indflydelse i nord og derigennem sikre dets uafhængighed af ærkesædet i Bremen. Et andet område, som var en del af Lunds missionsområde, var Småland. Kong Niels og Sigurd Jorsalafarer drog i starten af 1120'erne på missionstogt til Småland, hvilket ifølge forfatteren til sagaen om Sigurd Jorsalafarer skyldes, at : *.. de som bor der, holder ikke fast ved kristendommen, selv om de havde taget imod den.. deres konger forkastede kristendomme og forsatte med at*

blote” (Villads Jensen, 2011 s. 151). Kong Erik Ejegods søn Knud Lavard, som under Kong Niels var blevet gjort til hertug af Slesvig foretog ifølge Villads Jensen i samme periode en række missionskrige imod venderne. Knud Lavard opførte både kirker og borge i de områder som han tog, hvilket han fik stor anerkendelse for i samtiden (Villads Jensen, 2011, s. 149ff).

Historikere såsom Jonathan Riley Smith har haft svært ved at se de tyske og skandinaviske missionskrige i perioden 1108-1144 som en forankret del af korstogsbevægelsen på dette tidspunkt i historien. Dette kan skyldes, at de ikke blev foretaget på foranledning af paven i Rom. Villads Jensen mener dog, at selvom man ikke kan betegne missionskrigene i perioden 1108-1144 som en decideret del af korstogsbevægelsen, så må de ses som en direkte udløber herfra. Deltagerne ved disse nordiske missionskrige fik ikke del i de samme åndelige privilegier som deltagerne ved det første korstog, hvilket yderligere understreger, at der på dette tidspunkt endnu ikke var tale om konkrete nordiske korstog. Dog kan det ses, at Danmark var en stor deltager ved begyndelsen på den korstogsbevægelse, som var vendt imod de hedenske folkeslag i nord (Villads Jensen, 2011, s. 51ff). De nordiske missionskrige var derudover ikke i samme størrelsesorden som de togter, som sås under det første korstog, hvor op imod 100.000 europæere drog afsted. Derfor giver Asbridges førnævnte argument om, at korstogsbevægelsen efter det første korstogs store succes, mistede en stor del sin tiltrækningskraft blandt europæerne, god mening (Asbridge, 2012, s. 212ff). Dog kan vi i denne periode se spor af et paradigmeskift inden for kirken i forhold til korstogstanken, som specielt har haft indflydelse på de nordiske og tyske fyrster i eksempelvis Danmark og Sachsen.

Tabet af Edessa og starten på en ny korstogsbevægelse

I 1144 erobres byen Edessa i det nordlige Syrien af den muslimske hærfører Zengi. Edessa var den første stat som blev grundlagt af korsfarerne under det første korstog. Byen havde derfor stor symbolsk betydning blandt europæerne, og af den grund vakte det stor forargelse, at byen nu pludselig var på muslimske hænder. Man var i Europa bange for, at de resterende stater, Tripoli, Antiochia og Jerusalem ville vælte som dominobrikker, hvilket ville være katastrofalt for de kristne interesser i Syrien og det hellige land (Asbridge, 2012, s. 216). Dette fik pave Eugenius III til den 1. december at udstede en korstogsbulle, *Quantum praedecessores*, som bliver starten på den anden bølge af korstog mod det hellige land:

“we grant such remission and absolution of sins, that he who shall devoutly begin so sacred a journey and shall accomplish it, or shall die during it, shall obtain absolution for all his sins which with a humble and contrite heart he shall confess, and shall receive the fruit of eternal retribution from the Remunerator of all.” (Eugenius III, 1145).

En af de store fortalere for korstogstanken i Europa var Bernhard af Clairvaux. Bernhard var abbed i Clairvaux og var en stor tilhænger af den nyoprettede tempelridderorden. I den første del af 1100-tallet var han en af Europas største politiske og religiøse personer. Han fik derfor stor indflydelse på forkyndelsen af det andet korstog, da han af pave Eugenius III fik tilladelse til at prædike det andet korstog rundt om i Europa. Grunden til, at valget var faldet på Bernhard var, at han var utrolig aktiv i debatten om at definere selve ideen om korstog. Før Bernhard var selve formuleringen vedrørende den syndsforladelse, som de første korsfarere var blevet tilkendt ifølge Asbridge: “... *vage og tvetydige*”. (Asbridge, 2012, s. 215). Man savnede eksempelvis stadig endelige svar på, hvorvidt korsfarere ville få fuld syndsforladelse for deres deltagelse, eller kun syndsforladelse for de synder, som de havde bekendt ved skriftemål. Der var derudover også debat om, hvorvidt man ville opnå status af martyr, hvis man skulle omkomme under et korstog. Samtidig var selve tanken om, at den kristne gud havde brug for mennesker til at udføre sin vilje på jorden, svær for datidens kirkefolk at besvare. Specielt det sidste kunne ifølge Asbridge få store implikationer for opfattelsen af gud som både almægtig og alvidende. Bernhard forsøgte ifølge Asbridge at løse denne problematik ved at argumentere for, at gud blot foregiver at være i nød, og at gud ved at konstruere en trussel imod det hellige land, giver mennesket mulighed for at komme landet til undsætning og dermed få muligheden for at opnå syndsforladelse, hvilket sikrer direkte adgang til himlen. Hvorvidt dette holder stik kan diskuteres, men man kan ikke være i tvivl om at Bernhard igennem sin store indflydelse inden for middelalderens lærde miljø, har været en mand man rundt omkring i Europa respektfuldt har lyttet til. (Asbridge, 2012, s. 216).

Som pavelig udsending ankommer Bernhard i 1146 til den franske konges hof og ved en stor ceremoni i byen Veزالay, kommer han med en tale som sikrer korstoget stor opbakning. Bernhard rejser herefter rundt i Europa for at udbrede korstogstanken og kommer således til Tyskland. Her appellerer flere tyske fyrster til ham om, at man frem for at tage hele vejen til det hellige land i stedet bør drage mod de nærliggende områder øst og nord for det tyske

kejserrige, som på trods af gentagne forsøg endnu ikke er overgået til kristendommen. De saksiske fyrster overtaler Bernhard, der sender oplysningerne til Eugenius, som i april 1147 udsteder en ny bulle, *Divine dispensatione*, som proklamerer venderkorstoget og dermed giver sin accept til at korsfarerne kan bekæmpe de slaviske folk øst for floden Elben (Villads Jensen, 2011, s. 171ff). (Lind, et al., 2006 s. 51). Vejen var hermed lagt for at europæiske fyrster såsom de danske - med pavens velsignelse - kunne bekriige befolkningen i de naboeråder, som de anså som værende ikke kristne.

Svend III's og Knud V's korstog mod venderne i 1147

I perioden op til 1147 var der i Danmark dynastiske kampe om kongemagten mellem Svend III og Knud V. I forbindelse med disse kampe beretter Saxo om et forlig som indgås mellem Knud og Svend, hvis formål var at inddrage de to danske konger i korstoget mod venderne. Ifølge Saxo sendte paven i denne periode breve rundt til hele Europa med befalinger om at gå til kamp mod kirkens fjender, hvilket var en oplagt mulighed for kirken til at skabe fred internt i Danmark, om end blot midlertidigt (Grammaticus, 2015 s. 614).

“På samme tid var det gået op for paven hvordan hedenskabets stormflod var på nippet til at lægge kirken i grus, og derfor sendte han breve ud til hele Europa med befaling til den kristne tros dyrkere om at gå til kamp mod alle dens fjender. Hver enkelt af den katolske kirkes provinser fik ordre om at angribe de hedninge der boede nærmest. Og danskerne ville ikke forsømme deres pligt over for den fælles kirke af hensyn til deres private felttog, så de smykkede sig med det hellige korsfarer tegn og efterkom befalingen” (Grammaticus, 2015 s. 613f).

Her henviser Saxo til, at pavens breve var en af årsagerne til, at de danske konger tog på fælles korstog og dermed skrinlagde deres interne konflikt. En af årsagerne til, at Saxo har valgt at tillægge pavens breve denne store betydning kan være at ophøje danskerne til at være kirkens udsendinge og dermed en del af kampen imod guds fjender. Således indeholder Saxos Danmarkskrønike heller ingen forklaring på, at Knud og Svend indgik fred i forbindelse med korstoget udover, at det skyldes pavens opfordring til at gå i kamp for kirken. Derfor har vi undersøgt andre kilder, som kan give os et indblik i, hvorfor Svend og Knud stoppede deres konflikter og drog på et fælles korstog mod venderne.

Ifølge forfatterne til bogen *Danske korstog krig og mission i Østersøen* er der to mulige personer, der kan have påvirket initiativet til fredsforhandlingerne og motiveret Svend og Knud til at drage på korstog i fællesskab. Den ene person er ærkebiskop Eskil, som var overhoved i det nye ærkesæde i Lund, den anden en dansk provst ved navn Keld, som senere blev kendt som Keld den hellige. Eskil havde ligesom Eugenius III og Bernhard af Clairvaux en fortid som cisterciensermunke, og de tre havde derigennem en forbindelse til hinanden. Således fortælles det, at Eskil i kraft af sin titel som ærkebiskop havde en interesse i at få de danske konger Svend og Knud til i fællesskab at drage på korstog. Det skulle derfor være Eskil, som var manden bag at få Svend og Knud til at drage på korstog. Flere historikere påpeger dog det bemærkelsesværdige i, at Eskil ikke figurerer i datidens kildemateriale, såfremt han skulle have haft den fremtrædende rolle, han er blevet givet. (Lind, et al., 2006 s. 61).

Ovenstående leder til en interesse i, hvem der så kunne være ophavsmand for konfliktmæglingen samt hvilke bevæggrunde, der ligger til grund dertil. Angiveligt kan en del af succesen i mæglingen mellem Knud og Svend tilskrives Keld den hellige. Ifølge helgenlegenden om Keld var det Keld selv, der opsøgte Svend og sidenhen Knud for at skabe fred mellem de to konger (Lind, et al., 2006 s. 64). Da der er tale om, at kilden er en legende, er vi imidlertid klar over, at der skal tages kraftige forbehold for kildens troværdighed. Det vi kan bruge kilden til er, at denne kilde rent faktisk er skrevet ned i samtiden og derfor kan sige noget om mentaliteten i daværende periode. Helgenlegenden er formentlig skrevet af en viborgensisk kannik, som antages at have levet sammen med Keld i en periode og derfor må antages at være nogenlunde samtidig (Olrik, 1894 s. 152). Ifølge legenden ønsker Keld at skabe fred i Danmark, der er plaget af de dynastiske kampe mellem Svend og Knud. Keld forsøger derfor at mægle fred imellem de to stridende konger:

“Og da nu efter hans bøn kongen i sit sind havde bekvemmet sig til genoprettelse af freden, bad han endelig om orlov, fordi han længtes efter at vende hjem til den anden konge” (Olrik, 1894 s. 159)

Keld drager mod Rom for at få pavens velsignelse til at prædike kristendommen for de hedenske vendere. Keld modtager pave Eugenius III's velsignelse og bliver tildelt hvervet (Olrik, 1894 s. 162f). Dette hverv kan han ifølge legenden dog kun udføre med de to danske

kongers hjælp. Der er dermed tegn på, at paven opnår indirekte indflydelse på Svend og Knuds korstog, idet Keld bliver udsendinge for Pave Eugenius III. Keld prædiker altså i legenden kirkens korstogstanker for de to danske konger. Om Keld har haft direkte indvirkning på fredsforhandlingerne, kan ikke siges ud fra selve legenden. Hvad vi dog kan udlede er, at kirken i perioden har haft interesse i at skabe fred mellem de to danske konger, så de fælles kunne bidrage til korstoget mod venderne.

Såfremt Eskil og Keld havde en indvirkning i fredsforhandlingerne og korstoget er deres motivation og drivkraft forskellige. Vi vurderer, at der er en stor sandsynlighed for, at Eskils udgangspunkt for at få kongerne til at tage på korstog ligger i hans interesse i at få øget ærkesædet af Lunds indflydelse i Østersøområdet. Ud fra legenden bunder Kelds motivation i hans ønske om at missionere. Man kan derfor tale om, at Kelds motivation udelukkende er religiøs, da han ikke søger at opnå noget verdsligt, men blot har et ønske om udbrede kristendommen til de hedenske folkeslag. Der er derfor tegn på at motivationen og drivkraften bag venderkorstoget ikke kun tager afsæt i et ønske fra Rom, men også i et stærkt ønske fra den danske gejstlighed.

Delkonklusion

Det danske bidrag til korstoget i 1147 har sandsynligvis været et forsøg på, fra kirkens side, at skabe intern ro i Danmark under en turbulent periode, hvor flere konger bejlede til kongemagten. Ved at opfordre Knud og Svend til at danne fælles front mod venderne lykkedes det at få sat de dynastiske kampe i bero. Korstoget varede dog kun kortvarigt og havde ringe succes. Knud og Svend var derfor hurtigt tilbage i Danmark, hvor de genoptog stridighederne. Drivkraften for det første korstog mod venderne var derfor primært kirkens ønske om at omvende hedninge til kristendommen og dermed forsvare "nordens Jerusalem". Ideen om at skabe fred i Danmark har dermed været et middel for kirken til at få danskerne til at drage på korstog. For Svend og Knud har det at drage på korstog sandsynligvis været overskygget af stridighederne om kongemagten. At de dog alligevel har fået forhandlet en fred imellem sig, for at kunne drage på korstog, kan være et tegn på kirkens og dermed korstogsbevægelsens indflydelse i danske samfund.

Valdemar den store

Vi vil i følgende afsnit se nærmere på kong Valdemar den Store og de korstog, han i sin regeringstid foretog mod venderne. Vi vil forsøge at analysere os frem til motiverne og drivkraften bag korstogene. Spørgsmålet vi vil undersøge er, hvorvidt motiverne og drivkraften bag Valdemars korstog stemmer overens med de tidligere korstog - eller om man kan tale om et togt, hvis eneste mål har været verdslige goder. Kilderne, der benyttes, vil primært være Saxos Danmarkskrønike samt andre samtidig kilder, der er relevante.

Endvidere vil vi bruge eksisterende forskning inden for forskningsfeltet, der kan bidrage til forståelsen af drivkraften, motiverne og selve korstogstanken. Saxo som kilde er påvirket af den samtid den er skrevet i. Saxo var en gejstlig person og derfor vil hans beskrivelser af begivenhederne være påvirket heraf, yderligere er værket som nævnt skrevet på ønske af Absalon og derfor har Absalon muligvis fået en større rolle, end han historisk kan være berettiget til. Til at forstå de reelle historiske begivenheders gang er Saxo derfor ikke den bedste kilde, da Saxo muligvis har ladet sig påvirke af sin position som gejstlig og skribent for Absalon, hvorfor kilden mister validitet. I projektet bruger vi derfor Saxos værk til at forstå mentaliteten bag selve korstogstanken under korstogene. Til dette er Saxo en anvendelig kilde, da Saxos beskrivelse af begivenhederne er et indblik i mentaliteten og tanken om korstogene i samtiden. Saxos beskrivelser bruges derfor ikke til at forstå, hvad der reelt set skete, og hvordan det skete - hertil bruges forskningslitteratur - men beskrivelserne bruges som indblik i mentaliteten af samtiden.

Ifølge Saxo kom Valdemar til magten efter dynastiske kampe mod Svend III og Knud V (Grammaticus, 2015: 665 ff). Valdemar fik gennem sin kongemagt indsat Absalon som biskop af Roskilde (Grammaticus, 2015 s. 668ff). Absalon fik ifølge Saxo stor indflydelse på korstogene mod venderne. Valdemar overtog et land, der var splittet, et land der var plaget af vendiske sørøvere og kraftigt påvirket af en lang periode med dynastiske kampe. Valdemar indgik en alliance med den sachsiske hertug Henrik Løve. Henrik Løve havde været en af de ledende skikkelser under det første vendiske korstog i 1147. Valdemar skulle beskytte Henrik Løves landområder, mens han selv var i Italien, for at hjælpe den tyske kejser Frederik Barbarossa. Et samarbejde, der førte til, at danskerne og sakserne sammen førte korstog mod venderne. En alliance, som gør, at vi ud over Saxos Danmarkskrønike også har saksernes krønike, skrevet af Helmold von Bosau. En krønike, som på nogle punkter skiller sig ud i forhold til Saxos krønike, hvilket vi vil komme nærmere ind på senere i dette afsnit. Ifølge

Saxo havde Valdemar og Absalon hver især forskellige årsager til at drage i krig mod netop venderne. Saxo beskriver Valdemars motivation således:

”Da alt dette var bragt i orden, ville han indlede sin regering med en tapper militær indsats: han ville skaffe fædrelandet oprejsning og sætte det på fode igen efter disse mange år hvor sørøverne havde lemlæstet landet og forvandlet næsten en tredjedel af det til ødemark, og derfor begav han sig til Masnedø med landets flåde for at gå i krig mod venderne” (Grammaticus, 2015 s. 667).

Valdemar ønskede altså, gennem tapper militær indsats, at arrangere et togt mod venderne. Togtet skulle dermed styrke et ellers splittet land. Ud fra denne beskrivelse af Valdemars motivation er der umiddelbart ikke noget, der indikerer, at korstoget var religiøst motiveret, og at korstogstanken derfor havde ændret sig. Saxo beskriver Absalons motivation således:

”Aldrig så snart var han blevet indsat i embedet, før han begyndte at føre sig frem som søkriger i lige så høj grad som biskop, for i hans øjne havde det ikke megen værdi at værne om kirken hjemme, hvis man samtidig lod den i stikken i det fremmede” (Grammaticus, 2015 s. 668)

Absalons tankegang om at værne om kirken i det fremmede stemmer overens med tidligere korstogstanker og motivation. Valdemar og Absalon havde umiddelbart forskellige motivationer og opfattelse af korstogstanken, men analyserer man videre i Saxo og forskningslitteraturen, bliver forståelsen af motivationen, drivkraften og korstogstanken mere nuanceret. Ifølge forfatterne bag bogen *Danske korstog* var grundessensen i korstogstanken at skabe fred. De hjemlige stridigheder skulle ophøre, og dette kunne opnås ved, at man drog afsted på korstog. Freden var på flere fronter. Hjemme skulle korstogene danne sammenhold mellem landets stormænd og kongen, og ude skulle der skabes fred ved at omvende eller eliminere de hedenske folkefærd, som truede eller bekrigede de kristne (Lind, et al., 2006 s. 63). Denne tankegang støtter både Valdemars og Absalons korstog mod venderne, ligesom den også stemmer overens med de missionskrige som eksempelvis blev ført af Kong Niels og Sigurd Jorsalafarer i starten af 1100-tallet. Valdemar ville med korstoget have mulighed for at skabe fred på hjemmefronten efter en periode med dynastiske kampe, hvor vi formoder, at ikke alle stormænd har været tilfredse med udfaldet af kampene, og derfor har alle stormænd formentlig ikke støttet op om Valdemar. Med et korstog kunne Valdemar sikre sig, at

stormændene var beskæftigede og kæmpede på Valdemars side. Absalons ville med korstogene sikre kristne i hjemlandet og udlandet fra hedninge og på denne måde forsøge at skabe fred.

Årsagen og motivationen til at foretage korstog mod netop venderne, kan muligvis findes i udtalelser af Bernard af Clairvaux, som i 1146 udtalte følgende:

”Vi forbyder aldeles, at de indgår overenskomst med dem af nogen som helst grund, hverken for penge eller for tribut, før end, ved guds hjælp, enten deres religion eller nation er tilintetgjort” (Lind, et al., 2006 s. 55).

Vi ved fra tidligere kilder, og som vi tidligere har beskrevet i dette projekt at, Svend III og Knud V sammen med Henrik Løve, tidligere havde ført korstog mod venderne. Et korstog, som ikke fik den store succes, og hvis udfald var, at Henrik Løve forhandlede fred med venderne, en fred som ikke fik nogen særlig religiøse indvirkning på vendernes levevis. Grundessensen i Bernards udtalelser var, at man ikke måtte indgå forlig eller overenskomst med hedninge førend deres religion eller nation var tilintetgjort. Derfor vurderer vi, at det første fejlagtige korstog mod venderne, kan have været en mulig motivation og drivkraft for Valdemar og Absalon til endegyldigt at tilintetgøre vendernes hedenske religion og få vendt tidligere fiasko til succes. Denne opfattelse får korstogene mod venderne til at virke mere religiøst motiveret. Korstogene mod venderne er en periode af flere korstog der strækker sig cirka fra 1160 – 1168. I 1168 kulminerer korstogene med indtagelsen af Arkona. Arkona var på dette tidspunkt højsædet for den hedenske dyrkelse af guden Svantevit, den øverste af vendernes guder. Ifølge Saxos krønike foregår indtagelsen af Arkona relativt nemt. (Grammaticus, 2015 s. 741ff). Årsagen til, at Valdemar ønskede at indtage Arkona, beskrives også af Saxo:

”Det var lige så meget byens gudsyndelse som dens forsvarsværker kongen ville lægge i grus, for han mente at kunne man knuse hedenskabet på hele Rügen ved at udslutte Arkona. Han var nemlig ikke i tvivl om at så længe afgudsstatuen eksisterede, ville man nok kunne nedbryde rygboernes fæstninger, men ikke deres vantro” (Grammaticus, 2015 s. 740).

Valdemar ønskede ifølge Saxo både at komme afgudsdyrkelsen til livs i Arkona og på denne måde i på Rügen. Valdemars motivation for korstogene beskrives i ovenstående citat som værende primært religiøst. Valdemar indtager Arkona efter at have sluttet fred med venderne. Fredsforhandlingen med venderne giver indblik i Valdemars motivation og opfattelse af korstogstanken. Valdemars krav ved fredsforhandlingerne beskriver Saxo således:

“...på de betingelser at de udleverede gudestatuen med hele dens tempelskat, slap deres kristne fanger ud af fængslet og lod dem gå uden løsepenge samt lovede i et og alt at dyrke den sande tro sådan som det foregik i Danmark. Derudover skulle de også lade alt gudernes jordegods overgå til gejstligheden og hver gang omstændighederne krævede det, stille styrker til den danske ledingsflåde og aldrig nogen sinde sidde en indkaldelse fra kongen overhørig. Endelig skulle de årligt betale fyrre sølvmonter for hvert okseband og stille lige så mange gidsler som sikkerhed for aftalens overholdelse” (Grammaticus, 2015 s. 744).

Saxos beskrivelse af Valdemars krav, under fredsforhandlingerne, viser en Valdemar, der har tydeligt fokus på at sikre, at man kommer afgudsbilledet til livs. Endvidere ønskede Valdemar at indføre kristen gudstjenest som den udførtes i Danmark, samt at jordegodset, der var henlagt til afgudsdyrkelse, nu skulle bruges til gavn for den kristne kirke. Valdemar har flere religiøse krav til venderne. Disse krav hentyder til, at Valdemars motivation og drivkraft for korstoget var mere religiøst, end tidligere citater har vist os. Valdemar den store indgår fredsforhandlinger med den hensigt at tilintetgøre vendernes religion, hvilket stemmer overens med den tidligere nævnte udtalelse fra Bernhard of Clairvaux. Valdemar formår at vende fiaskoen fra 1147 til en succes, men udnytter dog også fredsforhandlingerne til at skaffe verdslige goder. Valdemar og Absalon formår endeligt at undertvinge sig øen Rügen, hvor de også formåede at døbe store dele af beboerne (Lind, et al., 2006 s. 88). Efterspillet af togterne mod venderne var, at Valdemar fik pave Alexander III til at udstede, at Rügen i stedet for at høre under Lund, nu skulle høre under Roskilde bispesæde og dermed være underlagt biskop Absalon. Rügen var en del af Roskilde bispesæde frem til 1660, hvor Rügen blev løsrevet, som en del af fredsslutningen med Sverige (Lind, et al., 2006 s. 80).

Ud fra Saxo som isoleret kilde mener vi, at korstogene hovedsageligt havde en religiøs hensigt. Valdemar havde givetvis verdslige intentioner bag togterne, men de fremstår som

sekundære efter de religiøse intentioner, hvilket tydeligt viser sig under fredsforhandlingerne, samt hans måde, hvorpå han anskuer Arkona som et højsæde for afgudsdyrkelse. Det skal dog nævnes, at Valdemar ikke er den eneste drivkraft til korstogene. Ifølge Saxo havde Absalon også indflydelse på begivenhederne. Hans motivation om at værne om kirken hjemme samt ude har givetvis påvirket korstogene. Saxo skrev Danmarkskrøniken på bestilling af Absalon, og derfor kan man formode, at Absalon er blevet glorificeret i værket. Helmold von Bosau er derfor en interessant kilde til at validere oplysningerne, Saxo giver os som kilde. Helmold var i denne periode i gang med at skrive saksernes krønike. Helmold beskriver også danskernes indtagelse af Arkona, som er meget lig Saxos beskrivelse, dog med den store forskel, at Absalon ikke har nogen betydelig rolle i indtagelsen af Arkona. Helmold nævner kun Absalon én eneste gang i hans beskrivelse af togterne mod venderne. Helmold nævner blot, at: *”Der blev organiseret præster til at tage sig af folket, og biskopperne Absalon af Roskilde og Berno af Mecklenburg var til stede og hjalp kongen fulde af iver”* (Lind, et al., 2006 s. 73). Ifølge Helmold spiller Absalon altså ikke en ligeså stor rolle, som han gør hos Saxo. I det store hele stemmer Saxos og Helmolds krøniker ganske godt overens, dog er der en stor forskel i rollefordelingen. Absalon nævnes knap nok i Helmolds beskrivelse, mens han i Saxos fremstilling spiller en stor rolle. De to kilder validerer altså hinanden i forhold til begivenhedernes forløb. Den store forskel er Absalons rolle, dertil kan en anden samtidig kilde bruges til, at belyse Absalons rolle i indtagelsen og tilintetgørelsen af vendernes religion, samt kristningen af venderne. Endvidere belyser kilden også Valdemars bedrifter. Pave Alexander III sender i perioden et brev til Valdemar for at bekræfte Rügen som en del af Roskilde bispesæde. I brevet nævnes Valdemars bedrifter:

”...Idet samme konge, ansporet af den himmelske flamme og forsynet med Kristi våben, væbnet med troens skjold, tog dette i betragtning, har han, beskyttet af Guds nåde, med stærk og udstrakt arm betvunget grumheden hos mændene på den ø og så kraftigt, stærkt og højmodigt ført deres rå vildfarelser tilbage under Kristi tro og lov, at han har kunnet underlægge den Kristi herredømme” (Pave Alexander III, 1169).

Brevet fortsætter med følgende, hvori Absalon bliver beføjet området Rügen:

”...bedt os om, at vi skulde betro dig sjælesorgen på og forvaltningen af den ø, for så vidt angår det åndelige. Idet det er vor vilje af et velvilligt sind at begunstige samme konges anmodninger i overensstemmelse med, hvad vi med Gud og retfærdighed kan og ønsker, at befordre dig som en værdig broder og en urokkelig søjle i kirken med en nådes- og hædersbevisning bøjer vi os for hans bønner som også for en intervention fra vores ærværdige brødre, Eskil, ærkebiskop af lund, det apostoliske sædes legat og fra bisperne og rigets stormænd” (Pave Alexander III, 1169).

Brevet fra Pave Alexander III giver os indblik i flere interessante punkter. Først beskrives det, hvordan Valdemar i religiøst henseende har erobret øen Rügen. Endvidere nævnes der, hvordan Absalon er blevet bevilliget øen Rügen, selvom der har været flere forsøg på at forhindre netop dette. På baggrund af dette må man formode, at Absalon har spillet en større rolle end den, Helmold har givet ham i sin krønike. Vi mener, at paven ikke ville trods relativt mange forsøg på at forhindre overdragelsen af Rügen til Absalon, hvis ikke paven vidste, at Absalon havde spillet en stor rolle i indtagelse og kristningen af beboerne på Rügen, samt som kirkelig rådgiver for Valdemar. På baggrund af de samtidige kilder vi har bragt op i dette afsnit må vi formode, at Saxos beskrivelse af begivenhederne er forholdsvis troværdige, da der er konsensus mellem kilderne. Saxos beskrivelse af Absalons rolle stemmer ikke overens med Helmolds beskrivelse af Absalons rolle. Med brevet fra pave Alexander III i mente må vi formode, at sandheden er et sted imellem Saxo og Helmolds beskrivelse, da Absalon formentlig har spillet en større rolle end Helmold har givet ham, dog ikke så stor en rolle som Saxo har givet ham.

Ud fra det analyserede kildemateriale kan vi diskutere motiverne, drivkraften og korstogstanken bag korstogene mod venderne. Ifølge kilderne er der tale om et korstog, hvor det for danskerne var muligt at styrke sig militært samt økonomisk. Beskrivelserne af korstogene i kilderne har dog også tydelig spor af en religiøs drivkraft og motivation. Ser vi isoleret på Saxo og brevet fra pave Alexander III, er det tydeligt, at korstogene har været religiøst motiveret, det skal dog bemærkes, at både Saxo og pave Alexander III er gejstlige kilder, som arbejder for kristendommen, og derfor muligvis har en bagtanke ved at fremstille togterne som primært religiøse. Vi ved dog, at togterne havde den effekt, at Rügen blev en del af Roskilde Bispestæde, samt at danskerne formåede at døbe beboerne på Rügen, hvilket vi kan se i eftertiden. Rügen forblev som sagt en del af Roskilde bispestæde helt frem til 1660.

Yderligere ved vi, at der efter togterne blev bygget klostre, der udgik fra Danmark. Der blev bygget to klostre, som begge var datterklostre til Esromkloster i Nordsjælland, de blev bygget i henholdsvis 1172 og 1173/1174 (Lind, et al., 2006 s. 88) Vi kan se, at korstogene har haft et tydeligt religiøst efterspil på Rügen. Sammenligner vi det med kilderne, mener vi, at korstogene er tydeligt præget af en religiøs motivation og drivkraft. Der er dog ikke tale om en korstogstanke i den oprindelige betydning, som blev formuleret af Pave Urban II. Korstogstanken for korstogene mod venderne var nyskabende i den forstand, at de var missionskorstog, altså korstog hvis formål var at omvende de hedenske stammer til kristendommen. Tanken bag missionskorstogene kom fra Bernhard af Clairvaux, der mente, at hovedsagen i korstogstanken var at stille sig i guds tjeneste og bekæmpe hans fjender, for på denne måde at gøre sig fortjent til aflad. Vi mener, at de danske korstog stemmer overens med tanken om at bekæmpe guds fjender samt omvende dem til kristne.

Delkonklusion

På baggrund af den viden, vi har fra vores kilder, som tydeligt skildrer korstogene som religiøst motiveret, mener vi, at motivationen og drivkraften for disse korstog har været primært religiøse. Det skal dog nævnes, at Danmark fik verdslig fortjeneste af korstogene, men de verdslige faktorer har dog ikke været den bærende motivation, blot et afkast af korstogenes religiøse handlinger. Heraf konkluderer vi, at motivationen og drivkraften bag korstogene har været primært religiøst. Yderligere konkluderer vi, at der er tale om en udvikling i danskerens korstogstanke. En udvikling, som stiller og roligt har formet sig siden kong Niels udførte de første missionskrige mod Rügen og Småland. Udviklingen stemmer overens med den udvikling af korstogstanken, der i samme periode har foregået i Europa, og som Bernhard af Clairvaux var fortaler for.

Valdemar Sejr og Estlandskorstoget

Dette afsnit vil beskæftige sig med korstogstanken i forbindelse med Valdemar II's korstog i Estland. I afsnittet vil vi forsøge at se nærmere på baggrunden for dette togt, og derigennem forsøge at belyse de forskellige aspekter af, hvorfor man drog på korstog til Estland.

Valdemar II Sejr (1170-1241) og korstoget til Estland

Valdemar II, også kendt under navnet Valdemar Sejr, var konge af Danmark i perioden 1202-1241. Valdemar var den yngste søn af Valdemar I og derfor efterfulgte han ikke sin far på tronen, men derimod sin storebror Knud VI, da denne døde barnløs i 1202. Inden broderens død havde han i 1187 udnævnt Valdemar til hertug af Slesvig. Valdemars tid som hertug af Slesvig var præget af en række konflikter, først kom han i konflikt med biskoppen af Slesvig, som han lod fængsle. Denne strid blev udgangspunktet for en konflikt med grev Adolf 3. af Holsten, der endte med at Valdemar i 1201 erobrede Holsten og Lauenborg. Da Valdemar året efter blev konge, fortsatte han sin ekspansion i Nordtyskland. I de efterfølgende år fik Valdemar bl.a. erobret Lübeck og Mecklenburg, og således blev hele det Nordtyske kystområde øst for floden Oder, en del af den danske konges rige. Da Valdemar, havde konsolideret sin magt i det nordtyske rettede han sin opmærksomhed mod de hedenske områder i Baltikum og begyndte en ekspansion østpå, der kulminerede i 1219 med erobringen af, hvad der i dag er Estland (Ulsig, 2009). I 1219 sejlede en dansk hær, anført af Valdemar Sejr, mod Estland. Hvor stor denne hær var, vides ikke præcist, men den blev efter sigende transporteret ved hjælp af 1500 langskibe. Den danske hær gik i land i sommeren 1219 og slog sig ned ved en borg, der blev kaldt Lyndanisse, hvor Tallinn ligger den dag i dag. Ved Lyndanisse kom det til kampe mellem estiske styrker og den dansk ledede korsfarerhær, og det endte med sejr til den danske korsfarerhær. Danskerne fik efterfølgende kontrol over det nordlige Estland, og området blev gjort til et dansk hertugdømme og forblev under dansk kontrol indtil 1346, hvor det blev solgt til den tyske ridderorden (Lind, et al., 2006 s. 202ff)

Baggrunden for korstoget

Hvorfor drog man på korstog mod Estland? Hvorfor var de baltiske lande, og særligt Estland mål for disse togter? Hvorfor drog kongen og hans mænd afsted? Og hvorfor gjorde de det i 1219? De følgende afsnit vil beskæftige sig med baggrunden og motiverne for det danske korstog til Estland, religiøse såvel som verdslige.

Kampen mod hedningene

I 1171 eller 1172 (der er usikkerhed omkring årstallet), skrev den siddende pave Alexander III, de såkaldte septemberbreve. En række breve der blandt andet beskæftigede sig med missionsvirksomheden i det baltiske område (Lind, et al., 2006 s. 148). I et brev dateret til den 11. september opfordrede paven de nordiske konger og fyrster til at bistå kirken i kampen mod hedningene i det baltiske område, da disse ifølge paven udgjorde en trussel imod de kristne der fandtes i området:

”... at de vilde ester[e] og andre hedninge i de egne faretruende rejser sig og grumt raser mod dem, der tror på Gud og dyrker den kristne tro, og at de bekæmper den dyd, der ligger i navnet kristen” (Alexander III, 1171-1172a).

Paven udspecificerer ikke truslen fra hedningene yderligere end dette. Så det er uklart, hvilken fare disse hedninge reelt har udgjort, og hvorfor esterne specifikt nævnes i denne sammenhæng. I et skrift fra den 17. september samme år opfordrer paven alle troende kristne i Danmark til at yde biskoppen af Estland hjælp i hans arbejde med at udbrede kristendommen i området (Alexander III, 1171-1172b). Dette brev kan indikere, at arbejdet med at omvende de baltiske hedninge, og i særdeleshed esterne, er mere genstridigt (og dyrere) end som så, hvilket kan være en grund til at pave Alexander III søger hjælp fra de skandinaviske kongeriger.

I sine breve sidestiller paven en eventuel indsats i det baltiske område med kampene i det hellige land (Alexander III, 1171-1172a). Modsat andre områder, hvor kristne var i kamp med ikke-kristne, er der ikke steder med en særlig religiøs betydning i det baltiske område. Der er i disse områder ingen pilgrims destinationer, og det eneste det baltiske område umiddelbart har til fælles med f.eks. Palæstina og Syrien er, at området har en betydelig ikke-kristen befolkning. I brevene bliver grundlaget for en indsats i det baltiske område ikke nævnt, og målsætningen synes at være en omvendelse af områdets hedninge. Derfor kan det også antages, at pavens interesse i det baltiske område primært beror på et ønske om at udbrede den kristne tro og dermed paven og kirkens indflydelsessfære.

Pavens brev medførte dog ikke en umiddelbar reaktion fra dansk side. I forskellige kilder meldes der om enkeltstående togter i slutningen af 1100-tallet, men ingen koordineret militær indsats, som den man senere så i 1219 (Lind, et al., 2006 s. 149). Den første større danske

militære indsats i Estland var angrebet på og indtagelsen af den estiske ø Øsel (i dag kendt som Saaremaa) i 1206. Motivationen bag dette angreb kendes ikke, og man kan ikke med sikkerhed sige, om kampen mod hedningene var den motiverende faktor i angrebet. Nogle kilder hævder sågar, at angrebet var hævn for et angreb på Blekinge, som estere fra Øsel havde foretaget tre år tidligere, hvilket dog også bliver betvivlet i nyere forskning (Lind, et al., 2006 s. 199ff). Det er derfor svært at give et retvisende billede af, hvad den præcise motivation for angrebet i 1206, har været.

I 1209 opfordrede pave Innocens III, ligesom hans forgænger, den danske konge og de danske kristne til at drage i krig mod hedningene i det baltiske område. I et brev fra den 31. oktober 1209 fra paven til Valdemar skriver han således, at hedningene stadig forfølger kristne og opfordrer direkte kongen til at gribe til våben og med magt omvende hedningene til den kristne tro (Innocens III, 1209a). I et andet brev fra samme dag opfordrer Innocens III alle troende kristne i det danske rige til at bistå deres konge i denne omvendelse, og kæmpe for at udvide grænserne for den kristne tro (Innocens III, 1209b). Ordlyden i disse opfordringer giver et ret klart billede af, hvad pavens formål med at kalde til korstog er. Innocens tilkendegiver et klart ønske om at udbrede den kristne tro, og derigennem udvide grænserne for den katolske kirkes indflydelse. På trods af, at den meget klare opfordring, havde paven ikke succes med at motivere danskerne til at drage på korstog i 1209, og der kom ingen større dansk indsats i det baltiske område som følge af pavens breve.

Der var på denne tid imidlertid mange andre korstog i den baltiske region, og man havde fra korsfarernes side haft stor succes med at omvende hedninge, der boede i Livland (I dag Letland). Esterne var dog mere genstridige, og korstogsbevægelsen havde ikke samme succes her som andre steder i Baltikum. Esterne holdt fast i deres hedenske tro og modsatte sig alle forsøg på omvendelse (Lind, et al., 2006 s. 203). I 1216 opfordrede pave Innocens III endnu en gang danske kristne til at drage på korstog i Baltikum. Denne gang havde paven mere succes, da en af kong Valdemars vasaller, grev Albert af Orlamünde, fulgte pavens opfordring og drog mod Baltikum. Grev Albert var en af Valdemars trofaste vasaller, og da han i 1218 anmodede om kongens støtte til hans togt til Baltikum, blev det startskuddet til det danske korstog i Estland (Lind, et al., 2006 s. 204ff).

Belønning og privilegier

Det vides ikke med sikkerhed, hvad der har fået den enkelte korsfarer til at drage afsted i 1219, men hvis man ser nærmere på den status og de privilegier, der fulgte med det at være

korsfarer, kan man måske give et billede af de faktorer der har spillet ind på den bagvedliggende motivation.

Et eksempel på hvordan korsfarerne blev belønnet kan ses i brevet fra pave Alexander III til de nordiske fyrster og konger:

”... fortjenester dem, som magtfuldt og storslået kæmper mod de ofte nævnte hedninge, et års eftergivelse af deres synder, om hvilke de har skriftet, og for hvilke de har påtaget sig at gøre bod, på samme måde som vi plejer at tilstå det til dem, som besøger Herrens grav. Men vi tilstår dem, som måtte dø i kampen, eftergivelse af alle deres synder, hvis de måtte have påtaget sig en bodsyndelse.”
(Alexander III, 1171-1172a).

Tidligere korstog havde haft en åndelig belønning i form af, at det tjente som en bodshandling, og i sit brev lover paven således den samme belønning til dem, der vil drage på korstog i Baltikum. De overlevende korsfarere belønnes af pave Alexander med et års syndsforladelse, mens dem der måtte være så uheldige at dø i kampen mod de baltiske hedninge, loves fuldstændig eftergivelse af deres synder, og med det en plads i efterlivet. Denne åndelige belønning bliver dog endnu større under pave Innocens III, da han lover alle korsfarere, levende såvel som døde, fuldstændig aflad (Lind, et al., 2006 s. 179ff).

Udover den religiøse belønning var der også en række verdslige privilegier forbundet med det at være korsfarer. Først og fremmest var alle korsfarere under kirkens beskyttelse, hvilket betød, at kirken skulle sørge for at beskytte korsfarerens gods i hans fravær. Der var også juridiske privilegier, der betød, at en korsfarer kunne kræve at blive stillet for en kirkelig domstol og derved undgå at blive retsforfulgt i rent verdslige sager. Sidst, men ikke mindst, var der også en række økonomiske privilegier såsom fritagelse for rentebetaling og visse skatter (Lind, et al., 2006 s. 179ff).

Der var altså en række privilegier forbundet med det at drage på korstog, og disse kan meget vel have haft afgørende indflydelse på den enkelte korsfarers deltagelse, men det kan vi ikke med sikkerhed vide.

Valdemar II's motivation

Udover de førnævnte grunde, hvad kunne så ellers være grunden til at Valdemar vælger at forlade sit rige og drage på korstog?

En grund kunne være, at det ville give Valdemar mulighed for at styrke sine diplomatiske bånd til paven og den katolske kirke, som var en af de mest betydningsfulde politiske faktorer i Europa på den tid. Ligesom alle andre korsfarere vil Valdemars områder komme under kirkens beskyttelse, så længe han var afsted på korstog, hvilket ville være en betydelig fordel i konflikter med andre kristne fyrster. I et brev fra pave Innocens til den tyske kejser Otto IV, opfordrer paven kejseren til at bistå ham i beskyttelsen af Valdemars rige (Innocens III, 1209c). Dette brev er et eksempel på, hvordan Valdemar har mulighed for at drage politisk fordel af et godt forhold til paven, da beskyttelse fra kejser Otto vil betyde, at han ikke skal frygte et angreb fra andre tyske fyrster. Gennem gode forbindelser til paven bliver Valdemar sikret mod angreb fra nogle af sine nærmeste fjender. Kirkens beskyttelse er dog ikke kun noget, der kan bruges i et politisk spil, det giver også Valdemar en helt reel forsikring om, at hans rige er sikkert, skulle han vælge at drage på korstog. I et brev fra den 30. januar 1210, oplyser pave Innocens III alle kristne konger, at Valdemar og hans rige er under kirkens beskyttelse, og at alle der måtte forsøge at rette angreb mod riget, vil blive lyst i band (Innocens III, 1210). Altså vil der være betydelige konsekvenser for dem, der skulle overtræde pavens bestemmelser, hvilket i endnu højere grad er med til at sikre Valdemar. På trods af, at Valdemar står under kirkens beskyttelse på dette tidspunkt, drager han ikke afsted før 9 år senere, i 1219. Hvorfor han ikke drager afsted i 1209 vides ikke med sikkerhed, men det peger i retning af, at kirkelig beskyttelse ikke har været motivation nok for Valdemar.

Som tidligere nævnt opfordrede paven endnu engang danskerne til at tage af sted i 1216.

Valdemars vassal Grev Albert af Orlamünde fulgte som sagt denne opfordring og drog samme år mod Baltikum. I 1218 vendte Albert tilbage til Danmark og anmodede om kongens støtte i kampen mod hedningene i Estland (Lind, et al., 2006 s. 204ff). Denne forespørgsel får tilsyneladende motiveret Valdemar. I oktober samme år modtager Valdemar et brev fra Innocens III's efterfølger, Honorius III. I dette brev, der er pavens svar på en forespørgsel for Valdemar selv, får Valdemar pavens tilsagn om, at han kan underlægge sig de områder han måtte erobre fra de estiske hedninge (Honorius III, 1218). Året efter drager Valdemar som bekendt på korstog i Estland.

Situationen på dette tidspunkt har været ideel for Valdemar, da han kunne erobre nyt land samtidig med, at han stod under kirkens beskyttelse. Givet den geografiske placering Estland har, har Valdemar også kunne øge sin indflydelse i Østersøen ved at erobre Estland. Med andre ord fik kongen muligheden for at udvide sit territorium og sin indflydelse uden at skulle frygte at tabe noget i den anden ende.

Delkonklusion

I de ovenstående afsnit har vi forsøgt at belyse baggrund og motiver for korstoget mod Estland i 1219, men kan disse give et entydigt billede af hvordan korstogstanken har været på dette tidspunkt?

Gentagne gange fra 1171-72 og fremefter bliver danskerne opfordret til at drage på korstog i Baltikum, dog uden at denne opfordring bliver fulgt nævneværdigt. På trods af, at de privilegier, der fulgte med det at være korsfarer, var de samme som ved tidligere korstog i Mellemøsten, ansporer det ikke nogen større korstogsbevægelse i Danmark.

Kirkens motivation for at opfordre til korstog i Baltikum synes at være det samme fra pave Alexander III og fremefter. Man ønsker at udbrede den kristne tro i et hedensk område og derved udvide den indflydelse, den katolske kirke og paven har.

Som før nævnt følger danskerne dog først kirkens opfordring i 1219. Dette sker på et tidspunkt, hvor den danske konge har fået mulighed for at indlemme erobrede hedenske områder i sit rige samtidig med, at hans eget rige er beskyttet mod invasion fra andre kristne. Meget tyder på, at dette spiller en større rolle i Valdemars beslutning om at drage afsted, da han ikke tidligere har fulgt kirkens opfordringer. Altså med andre ord virker Valdemars motivation for togtet mod Estland, i højere grad til at være styret af politiske motiver og faktorer, end af religiøse.

Selvom der synes at være forskellige motiver til et korstog mod Estland, er der dog et helt centralt lighedspunkt i tanken bagved. Både kirken og kongen synes at være drevet af et ønske om ekspansion, så man kan argumentere for, at dette ønske er, hvad der ligger til grund for korstogstanken i 1219.

Korstogstanken 1095-1219

Har tanken, der ligger til grund for at drage på korstog, gennemgået en forandring i dansk kontekst i perioden 1095-1219? Fra Urban II's tale i Clermont i 1095, som medvirkede til, at danske korsfarere så som Svend Korsfarer og Erik Ejegod deltog i generobringen af den hellige by Jerusalem, frem til 1219, hvor Valdemar Sejr besluttede at drage til Baltikum for at erobre nyt land under kirkens beskyttelse? I det følgende afsnit vil vi med udgangspunkt i de ovenstående afsnit forsøge at afdække korstogstanken fra 1095 og frem til 1219, og specifikt hvordan den har været i en dansk kontekst. Dette giver os mulighed for at undersøge, om der har været en eventuel udvikling i den danske korstogstanke, og hvordan denne eventuelle udvikling har taget form. Er der reelt tale om, at korstogstanken i dansk kontekst har ændret sig over tid – eller er der snarere tale om mere end én korstogstanke, der har eksisteret i samtiden? Vi vil endvidere løbende reflektere over samt vurdere, hvilke aspekter af korstogstanken, der taler for en udvikling, samt hvilke aspekter, som påpeger kontinuitet i korstogstanken.

Tilbage i 1095 i Clermont var det toneangivende element i Urban II's tale, at den hellige by Jerusalem atter skulle falde i kristne hænder. Den enkelte korsfarer blev lovet syndsforladelse for at drage afsted, og for første gang var dette en garanti, som Gud selv – italesat af Urban II – kunne udstede til de stærkt religiøse middelalderlige mennesker. Budskabet fra Urbans tale vinder indpas blandt europæerne, herunder også danskere, som vi tidligere har nævnt i opgaven. Man kan antage at korstogstanken blandt disse mennesker, har været præget af talen i Clermont, men der har samtidig eksisteret en politisk agenda i form af at komme de lidende byzantinere til undsætning, hvilket også kan have præget den danske korstogstanke på denne tid. Erik Ejegod er et eksempel på en dansk korsfarer på dette tidspunkt, hvor man kan aflæse hans opfattelse af korstogstanken som, at han først og fremmest ønsker at opnå bod for sine synder. Det er på baggrund af vores analyse ikke muligt at fastslå, hvad der helt konkret har motiveret det enkelte individ til at tage afsted. Det tyder dog på, at Urban II's budskab har givet genlyd i Danmark og været en drivkraft bag korstogstanken. Dette peger i retning af, at korstogstanken i Danmark ikke har været unik, men sandsynligvis set ud som i resten af Europa.

Der opstår for alvor et brud med korstogstankens oprindelige idégrundlag, da det hellige land bliver erobret. For hvad så nu? Der eksisterer ikke længere en geografisk forankring i

korstogstanken i og med, at formålet som Urban II har formuleret det – at generobre det vigtige religiøse symbol Jerusalem fra muslimerne – er blevet udført. Korstogstanken eksisterer stadigvæk, men i stedet for at have fokus på en generobring af det hellige land, omformuleres idégrundlaget til, at korstogene kan benyttes som missionstogt for at udbrede den kristne tro. I dansk kontekst ses dette, da gejstligheden i 1108 appellerer til blandt andet den danske konge, om at udvælge sig mål blandt hedningene i Nordtyskland og Sverige. På dette tidspunkt kan man imidlertid snakke om endnu et skel i korstogstanken i dansk kontekst. Disse såkaldte missionskrige har nemlig ikke samme åndelige belønninger i form af syndsforladelse, men derimod er det missionerende aspekt i forhold til at omvende hedninge kommet i centrum. Samtidig bygges der kirker og borge af blandt andre Knud Lavard i de erobrede områder, hvilket støtter op om, at man har tænkt sig at forsvare og udbrede den kristne tro blandt hedningene.

Denne forandring af korstogstanken stadfæstes endeligt i forbindelse med forberedelserne til det andet korstog i 1146. Her udsteder paven en bulle med kald til korstog mod venderne, og Bernhard af Clairvaux kommer i denne forbindelse med sin famøse proklamering om, at hedningene skal bekæmpes: *“Until such a time as, by God’s help, they shall be either converted or deleted.”*. I dansk kontekst ses denne forandring ved Svend, Knud og Henrik Løves togter mod venderne, hvor det centrale aspekt bliver at omvende - eller dræbe - hedningene. Her ser man samtidig, at der opstår en politisk påvirkning, da man bremser vendernes plyndringstogter samt opnår indre stabilitet i Danmark ved midlertidigt at lægge låg på stridighederne mellem Svend og Knud. Det er dog vigtigt at understrege, at selvom vi i Danmark og de nordlige europæiske områder kan se en forandring i korstogstanken, så blev der i perioden efter Edessas fald, sendt et korstog ned for at forsvare det kristne Outremer. Dette illustrerer, at korstogstankens oprindelige formål om at frelse og beskytte Jerusalem imod hedninge ikke var forsvundet i europæisk kontekst. Snarere end en udvikling kan man derfor tale om to sameksisterende korstogstanker med forskellige formål, men samme religiøse privilegier, hvilket understøttes af pave Eugenius’ bulle fra 1145.

I dansk kontekst fortsætter de missionerende tendenser fra Svend, Knud og Henrik Løves togter mod venderne, da Valdemar I og Absalon begiver sig på korstog mod venderne på ny i perioden 1160-1168. Det er fortsat den samme religiøse drivkraft, der er bærende i korstogstanken. Derudover er der politiske sidegevinster i form af ekspansion af Danmarks grænser med erobringen og omvendelse af hedninge på Rügen samt intern stabilitet i

Danmark. Samtidig er det fortsat muligt for de enkelte korsfarere at opnå bod for sine synder. Korstogstanken ser derfor på dette tidspunkt ikke ud til at være radikalt anderledes end den, der eksisterede under Svend og Knud.

Korstogstanken nuanceres i forbindelse med Valdemar II's tog til Estland. Det religiøse aspekt af korstogstanken forbliver mere eller mindre uændret, mission er stadig målet, og den enkelte korsfarers religiøse fortjeneste ligner den fra tidligere korstog. Man ser imidlertid et voksende politisk aspekt af korstogstanken i Danmark på denne tid. Der kan argumenteres for, at Estlandstogtets påbegyndelse bærer præg af politiske motivationer. Først og fremmest kan disse motivationer ses hos den danske konge, men i nogen grad også hos kirken. Kongen bruger kirken til at fremme politiske mål og vice versa. Dette kan muligvis afspejle en tendens, man også så i resten af Europa i denne periode f.eks. i forbindelse med det fjerde korstog samt det, der kaldes det Albigensiske korstog, der begge havde betydelige politiske aspekter (Fledelius, 2009). Vi kan derfor ikke udelukke, at den enkelte konges politiske ambitioner har overskygget de religiøse motiver for eksempelvis de enkelte fodsoldater, som har deltaget i de danske kongers korstog. For den enkelte soldat kan det sagtens forestilles, at selve deltagelsen udelukkende har handlet om at opnå bod for sine synder, hvilket stemmer overens med den oprindelige drivkraft bag ideen om at tage på korstog. Dette skel kan muligvis have ført konflikter med sig, eksempelvis hvis kongen ikke har villet drage afsted eller har sløset med selve afrejsen. Den oprindelige tanke om at generobre og forsvare byen Jerusalem forsvinder desuden heller ikke helt ud af den danske korstogstanke. Dette ses da der blot to år efter Jerusalems fald i 1187, ifølge Asbridge ankommer op imod 12.000 krigere fra Danmark og Frisien til kystbyen Acre i Outremer, for at deltage i kampen om at generobre Jerusalem (Asbridge, 2012, s. 419). Der er derfor tegn på, at de tanker, som blev formuleret ved pave Urban II i 1095 har været bibeholdt i Danmark igennem perioden. Den har sandsynligvis blot eksisteret ved siden af ideen om at omvende hedninge og udbrede kirkens indflydelse i "nordens Jerusalem".

Det er svært at vurdere, om der er tale om en egentlig udvikling indenfor korstogstanken i dansk kontekst i den valgte periode. På den ene side kan korstogstankens centrale religiøse elementer siges at være bevaret fra eksempelvis Erik Ejegods ønske om at gøre bod for sine synder ved at drage på korstog i Jerusalem og deltage i generobringen af det hellige land. På den anden side har korstogstanken i forbindelse med de danske togter til nabolandene båret præg af at udbrede kristendommen gennem mission. Samtidig har de religiøse aspekter af den

oprindelige korstogstanke formentlig ikke forladt de menige menneskers motivation for at drage på korstog. Man kan derfor argumentere for, at den oprindelige korstogstanke egentlig er blevet udvidet med et missionerende aspekt i forbindelse med de danske og nordiske korstog mod venderne og i Baltikum, samtidig med at den traditionelle korstogstanke fortsat har eksisteret for de mennesker, som valgte at tage til det hellige land og kæmpe. Samtidig må de danske korstog anses for at have fungeret som et politisk værktøj ved at skabe intern stabilitet samt ekspansion af det danske riges grænser.

Konklusion

Vi har i projektet forsøgt at komme frem til et svar på vores problemformulering der lyder: *Hvordan har korstogstanken i Danmark set ud i perioden 1095 – 1219, og kan man se en udvikling af korstogstanken i Danmark i denne periode?*

Vi kan ikke give et entydigt billede af den danske korstogstanke i perioden 1095 - 1219. Den oprindelige korstogstanke som formuleres i 1095 kan siges at have eksisteret frem til 1219 - og sandsynligvis endnu længere. Her har korstogene, der har omhandlet konflikten i Jerusalem og det hellige land, været omdrejningspunktet for, at hundredtusindvis mennesker har forladt Europa for at bekæmpe ikke-kristne i Mellemøsten. Vores opgave peger på, at korstogstanken i Danmark i begyndelsen af perioden har været lig den, man har set i resten af Europa. Sideløbende med de europæiske korstog til det hellige land er danske konger i perioden taget på korstog i nabolandene. Ved disse korstog har det fortsat været muligt at opnå bod for sine synder for den enkelte kriger, men til gengæld er generobringen af det hellige kristne land ikke længere en del af tanken bag korstogene. Derimod er der tale om, at korstogene får et missionerende aspekt, hvor det gælder om at omvende eller ligefrem dræbe ikke-kristne mennesker og udbrede kristendommen som religion. I denne sammenhæng tyder det på, at der også har været politiske motiver for de danske magthavere, der har iscenesat korstogene. Hvis man kigger på udviklingen af korstogstanken fra denne vinkel, kan man argumentere for, at der reelt set er tale om to forskellige korstogstanker. Den ene - den overordnede europæisk korstogstanke - eksisterer med de væsentlige aspekter, som Urban II formidlede - mens den danske korstogstanke i denne periode har været domineret af målet om at missionere og udbrede kristendommen med positive politiske konsekvenser til følge set fra de danske kongers synspunkt. Inden for den danske kontekst kan man dog argumentere for, at idéen bag korstog er udledt af den oprindelige korstogstanke og derfor kan anses som

værende en afart af selvsamme, hvor det at kunne opnå syndsforladelse har været essentielt for det enkelte individ.

Litteraturliste

Breve:

Alexander III:

Brev dateret til 4. november 1169. Fundet i *Danmarks Riges Breve. (1977)* Oversat af C.A Christensen og Herluf Nielsen. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.

A) Brev dateret til 11. september 1171-72. Fundet i *Danmarks Riges Breve. (1977)* Oversat af C.A Christensen og Herluf Nielsen. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.

B) Brev dateret til 17. september 1171-72. Fundet i *Danmarks Riges Breve. (1977)* Oversat af C.A Christensen og Herluf Nielsen. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.

Innocens III:

A) Brev dateret til den 31. oktober 1209. Fundet i *Danmarks Riges Breve (1958)*. Oversat af Niels Skyum-Nielsen. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.

B) Brev dateret til den 31. oktober 1209. Fundet i *Danmarks Riges Breve (1958)*. Oversat af Niels Skyum-Nielsen. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.

C) Brev dateret til den 31. oktober 1209. Fundet i *Danmarks Riges Breve (1958)*. Oversat af Niels Skyum-Nielsen. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.

Brev dateret til den 30. januar 1210. Fundet i *Danmarks Riges Breve (1958)*. Oversat af Niels Skyum-Nielsen. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.

Honorius III:

Brev dateret til den 9. oktober 1218. Fundet i *Danmarks Riges Breve. (1957)*. Oversat af Niels Skyum-Nielsen. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.

Bøger:

Asbridge, Thomas. 2012. *Korstogene - Kampen om det hellige land.* s.l. : People's Press, 2012.

Christiansen, Eric. 1997. *The Northern Crusades.* s.l. : Penguin books, 1997.

Dehn-Nielsen, Henning. 1996. *Danmarks Konger og Regenter – fra Huggleik til Margrethe 2.* s.l : Nørhaven A/S Viborg, 1996

Esmark, Kim og McGuire, Patrick Brian. 2017. *Europa 1100-1300.* s.l. : Roskilde universitetsforlag, 2017.

Grammaticus, Saxo. 2015. *Danmarks Riges Krønike.* København : Lindhardt og Ringhof, 2015. Oversat af Peter Zeeberg.

Jensen, Kurt Villads. 2011. *Korstog ved verdens yderste rand.* s.l. : Syddansk universitetsforlag, 2011.

Lind, John H, et al. 2006. *Danske Korstog, Krig og Mission i Østersøen.* København : Høst & Søn, 2006.

Olden-Jørgensen, Sebastian. 2011. *Til Kilderne! - Introduktion til historisk kildekritik.* s.l. : Gads Forlag, 2011.

Olrik, Hans. 1894. *Danske helgeners levende.* s.l. : Nielsen & Lydiche, 1894.

Peters, Edward. 1995. *The First Crusade: The Chronicle of Fulcher of Chartres and Other Source Materials.* s.l. : University of Pennsylvania Press, 1995.

Riley-Smith, Jonathan. 1987. *The crusades - a short history.* s.l. : University Press, Cambridge, 1987

Tyerman, C. 2011. *Issues in Historiography: The Debate on the Crusades.* s.l. : Manchester University Press, 2011.

Internet:

Bush, George W. 2001. www.georgewbush-whitehouse.archives.gov. *Remarks by the president upon arrival.* [Online] 2001. [Citeret: 24. Maj '017.] <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010916-2.html>.

- Eugenius III. 1145.** <http://sourcebooks.fordham.edu>. *quantum praedecessores*. [Online] 1996. [Citeret: 15. Maj 2018.] <http://sourcebooks.fordham.edu/halsall/source/eugene3-2cde.asp>
- Fledelius, Karsten. 2009.** www.denstoredanske.dk korstog i Den Store Danske, Gyldendal. [Online] 2009. [Citeret: 13. Maj 2017.] <http://denstoredanske.dk/index.php?sideId=110339>
- Krag, Claus. 2009.** www.nbl.snl.no. *Sigurd 1 Magnusson Jorsalfare*. [Online] 2009. [Citeret: 5. Maj 2017.] https://nbl.snl.no/Sigurd_1_Magnusson_Jorsalfare.
- Obama, Barack. 2005.** www.obamawhitehouse.archives.gov. *Remarks by the president at natinal prayer breakfast*. [Online] 2005. [Citeret: 24. Maj 2018.] <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2015/02/05/remarks-president-national-prayer-breakfast>.
- Shear, Michael D. 2015.** www.nytimes.com. *Obama, Trying to Add Context to Speech, Faces Backlash Over 'Crusades'*. [Online] 2015. [Citeret: 24. Maj 2017.] https://www.nytimes.com/2015/02/07/us/obama-trying-to-add-context-to-speech-faces-backlash-over-crusades.html?_r=2.
- Søgaard, Lise. 2016.** www.kristeligt-dagblad.dk. *Historikere: Korstogene var ikke en uprovokeret aggression*. [Online] 2016. [Citeret: 24. Maj 2017.] <https://www.kristeligt-dagblad.dk/debat/historikere-korstogene-var-ikke-en-uprovokeret-aggression>.
- Ulsig, Erik. 2009.** www.denstoredanske.dk Valdemar 2. Sejr i Den Store Danske, Gyldendal. [Online] 2009. [Citeret: 4. Maj 2017.] <http://denstoredanske.dk/index.php?sideId=177990>